

Migrasjon

Kjønnskonstruksjoner på Jamaica og i London

Masteroppgave ved Sosialantropologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2007

Gyro Anna Holen

Sammendrag

Befolkningen på Jamaica er i hovedsak etterkommere etter slaver, eller ufrivillige migranter om du vil. Allerede fra 1800-tallet har det foregått en emigrasjon fra øya. På grunn av den store emigrasjonen bor det like mange jamaikanere utenfor Jamaica som på øya. Ett av de stedene hvor det bor mange jamaikanere er London. Dette henger sammen med det historiske forholdet mellom disse to landene. Etter andre verdenskrig trengte Storbritannia mer arbeidskraft enn de hadde tilgang på, noe som førte til at blant andre jamaikanere kunne komme dit uten restriksjoner for å jobbe.

Kolonimakten hadde en påvirkning på normer og verdier på Jamaica. Det foregår fortsatt en påvirkning fra Europa og USA og den er forsterket av den store migrasjonen. Dette har ført til at jamaikanerne har fått en del motstridende verdier å forholde seg til. Det varierer hvor mye hver enkelt person har av hver av disse verdsettene samtidig som det varierer fra situasjon til situasjon hvilke verdier som blir viktige. Dette medfører en splittet identitet. Jamaikanerne ble forsøkt "sivilisert", gjort lik britene. De kunne imidlertid aldri nøyaktig reprodusere de britiske verdiene og bli en av dem. Samtidig som de blir forsøkt gjort like blir de konstruert som "de andre". De kan aldri oppnå den hvitheten som de har lært å sette høyt eller bli kvitt den svartheten de har lært å devaluere. De hører ikke hjemme noen steder.

Jamaikanerne oppgir mange ulike grunner for å emigrere. En av de underliggende forklaringene kan være at de ønsker å komme bort fra denne situasjonen hvor de har en slik delt identitet. I Storbritannia fortsetter imidlertid denne produksjonen av "annethet". Denne produksjonen er så kraftig at de selv produserer denne "annetheten", i form av en skygge av dem selv. For å unngå denne situasjonen søker mange jamaikanere miljøer hvor de slipper å være "den andre". Mange søker til nigerianere. De fleste informantene mine vil av ulike årsaker dra tilbake til Jamaica. Dette kan være et uttrykk for at de ikke finner det de leter etter der heller. Derfor fortsetter de å søke etter et sted hvor de kan føle seg hele.

Forord

Jeg står i stor takknemlighetsgjeld til alle som har hjulpet meg å gjennomføre dette prosjektet. Spesielt går en stor takk til vertsmora mi som dro til Jamaica for å ”ta vare på meg” som hun sa. Hun var en mor og en venn som var med på å gjøre oppholdet mitt så bra som det ble. Jeg vil også takke sønnen hennes med familie som åpnet sitt hjem for meg den første måneden jeg var på Jamaica. Uten dere hadde feltarbeidet mitt på Jamaica blitt mye vanskeligere å gjennomføre. Hvis det ikke hadde vært for min gode venninne i London hadde jeg heller ikke hatt mulighet til å gjøre feltarbeid i London når tida var så knapp som den var. Hun var med på å gjøre oppholdet mitt veldig morsomt og hun gjorde det hun kunne for å hjelpe meg med prosjektet mitt. Min andre gode venninne i London introduserte meg til mange nyttige informanter og bidro også til å gjøre oppholdet bra. En stor takk går også til alle andre som har delt sine tanker og følelser med meg. Uten dere hadde jeg ikke hatt noen oppgave.

Takk til min veileder Odd Are Berkaak som har hjulpet meg videre og gitt meg inspirasjon. Jeg vil også takke Sosialantropologisk Institutt for deres økonomiske støtte til prosjektet.

Tilslutt en takk til alle som har vært så snille og lese oppgaven min og komme med tilbakemeldinger. Hilde, Astrid og Janne: tusen takk! Og ikke minst til kjæresten min, familie og venner som har støttet meg i en krevende innspurt.

Innhold

SAMMENDRAG.....	2
FORORD	3
INNHold	4
1. INNLEDNING	7
Migrasjonshistorie.....	9
Kjønnskonstruksjoner	10
Postkolonial teori	11
Metodiske tilnærminger	14
JAMAICA.....	17
LONDON	21
OPPBYGGING AV OPPGAVEN.....	24
2. MIGRASJON.....	25
HVA REISER DE UT ETTER	27
Utdanning.....	27
Arbeid	28
Bedre levestandard.....	31
Prøve noe nytt	32
Trygghet.....	32
Omsorg og enklere liv	35
Hvorfor emigrere?.....	36
REISE TILBAKE.....	42
BARNEMIGRASJON	47

3. JAMAICA	57
KJØNNSRELASJONER	57
Gjensidig mangel på tillit.....	57
DET ØKONOMISKE ASPEKTET VED KJØNNSRELASJONER.....	62
Det er mannens plikt å gi kvinnen penger.....	63
Mannen som forsørger.....	68
Vane	69
Kirkelig innflytelse mot promiskuitet.....	70
De koloniserte som late, promiskuøse og grådige.....	71
4. LONDON	75
FORHANDLING OM FEMININITETER	75
Karakteristikk av jamaikanske kvinner.....	76
Distanserer seg fra ”den andre jamaikanske kvinnen”	78
Sterke og direkte – jamaikanernes egen karakterisering	79
Motstridende.....	81
Kan ikke bli britisk	83
Søke andre miljøer.....	85
AVSLUTNING.....	89
KILDELISTE.....	91

1. Innledning

Ah wanda is wat fault dem fine

Wid po'li Jamaica.

Meck everybody dah lif-up

An go a 'Merica?

(Bennet 1966: 239-240)

Jeg lurer på hva galt de finner

Med stakkars lille Jamaica.

Som gjør at alle står opp

Og drar til Amerika?

(Min oversettelse.)

Dette er et vers av diktet "America" skrevet av den kjente jamaikanske poeten og komikeren Louise Bennet. Det er ett av flere dikt hun har skrevet som handler om migrasjon. Hun er kjent for å få fram hvordan jamaikanere tenker, føler og lever.

Da jeg var utvekslingsstudent på Jamaica i 1997/1998 bodde jeg hos en familie. Denne familien bestod av en gutt på 16 og bestemora hans. Mora hans har bodd i Florida siden hun var 18 og de to sønnene hennes bodde det meste av oppveksten sin på Jamaica selv om begge har bodd noen år hos mora. Den ene bodde hos bestemora si og den andre hos faren sin. Den sommeren jeg dro tilbake til Norge flyttet begge de to guttene til mora si for å gå på skole der. Bestemora flyttet med dem for å hjelpe til siden mora deres jobbet til langt på kveld hver dag. Etter dette har bestemora, som jeg kommer til å kalle Mrs Thompson, reist fram og tilbake mellom Florida og Jamaica. Hun har vært i USA på tremåneders turistvisum og har derfor vært nødt til å dra ut av

landet innimellom. Nå har denne reisingen blitt litt for mye for henne fordi hun begynner å bli gammel, så hun har søkt om oppholdstillatelse.

Denne historien er typisk for mange jamaikanske familier. Man bor noen måneder eller år i for eksempel USA, eller i Storbritannia, og så drar man tilbake. Omsorgen for barn blir ofte delt mellom mor og bestemor (spesielt hvis mora er ung når hun får barn), og hvis disse to bor i to forskjellige land betyr det ofte at barna må bo noen perioder i ett land og noen i et annet. I løpet av de siste tiåra har nesten en million jamaikanere emigrert¹, noe som er enormt med tanke på at innbyggertallet på Jamaica er 2,7 millioner. Hva er det med Jamaica eller jamaikanere som gjør at så mange emigrerer? Jeg vil diskutere jamaikaneres beslutning om å migrere, enten dette gjelder fra Jamaica til USA eller Storbritannia, eller om det er tilbake til Jamaica. Jeg vil også komme inn på foreldres (ofte mødres) beslutning om å sende barna sine til et annet land, enten det er til *farin* (utlandet) eller til Jamaica.

I og med at migrasjon er en så stor del av livet for veldig mange jamaikanere syntes jeg det var viktig også å se på livet jamaikanere har i en annen kontekst enn den på Jamaica. Det at *remittances*² nå er den største kilden til utenlandsk valuta i landet sier også noe om det store antallet jamaikanere i utlandet som fortsatt holder kontakten med noen i hjemlandet, og at emigrasjonen har stor innvirkning på det jamaikanske samfunn. I tillegg til disse gavene og pengene kommer *social remittances* som er "the ideas, behaviours, identities, and social capital that flow from host- to sending-country communities" (Levitt 2001: 54). I og med at det pågår en gjensidig påvirkning mellom Jamaica og Storbritannia er det viktig å studere begge ender av migrasjonsstrømmen. Jeg valgte å være tre og en halv måned på Jamaica, og så tilbringe to måneder i London for å følge en vanlig migrasjonsstrøm.

¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica#Emigration>

² Overføring av penger fra utenlandske arbeidere til hjemlandet deres (<http://en.wikipedia.org/wiki/Remittances>)

Migrasjonshistorie

Innbyggerne på Jamaica er etterkommere av i stor grad ufrivillige migranter. Da Columbus kom til øya i 1494 bodde det arawak-indianere der. De ble snart utryddet på grunn av spanjolenes behandling i tillegg til de europeiske sykdommene som indianerne ikke hadde immunforsvar mot. I 1655 tok engelskmennene over makta. Både spanjolene og engelskmennene fraktet afrikanske slaver til øya fordi de trengte arbeidskraft til plantasjene sine. Da dette ikke var nok importerte britene kontraktsarbeidere ("indentured labourers") fra tidlig på 1800-tallet³. Da slaveri ble forbudt i 1838 førte det til økt bruk av slike arbeidere. I realiteten hadde de det ikke så mye bedre enn slaver. De solgte seg til tvangsarbeid av ren nød og ble utsatt for økonomisk utbytting og straff (Fuglerud 2001: 13). 450 000 indere og over hundre tusen kinesere ble brakt til Karibia. De hadde formelt sett rett til å reise tilbake etter et visst antall år, men de fleste ble boende (Eriksen 1996: 281).

Emigrasjonen fra øya begynte også tidlig. Ifølge muntlige fortellertradisjoner var det en stor migrasjonsbølge av tidligere slaver til Mellom-Amerika på 1800-tallet (Besson 1998). Ifølge George Roberts (i Chevannes 1994), nådde tallet på 1880-tallet så mange som tusen migranter i måneden. Denne migrasjonen var formet av det enorme behovet for arbeidskraft til jernbane- og kanal-bygging i Panama og på jernbanen i tilknytning til bananplantasjer i Costa Rica (Besson 1998). Da var det stort sett menn som reiste. I den andre migrasjonsbølgen, som startet på begynnelsen av 1900-tallet gikk til Mellom-Amerika og Cuba. Det var både kvinner og menn som emigrerte i denne migrasjonsbølgen, men fortsatt var det flest menn på grunn av typen arbeid som trengtes i byggingen av Panamakanalen. Den tredje bølgen var også stort sett menn og gikk til USA, blant annet for å drive med gårdsarbeid. I 1952 kom det en lov (McCarran-Walter Act) som førte til kraftige restriksjoner på immigrasjonen til USA. Den fjerde store migrasjonsbølgen gikk derfor til Storbritannia mellom 1952 og 1962. Denne bestod av både menn og kvinner. De sendte *remittances* og dro tilbake på

³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica>

besøk av og til. Noen dro også tilbake til Jamaica for å bosette seg der når de ble pensjonister. Den femte, og pågående, trenden er mer migrasjon til Nord Amerika (1998).

De fleste av mine informanter som har migrert kommer fra de mellomste sosiale lagene. Ifølge Olwig har det ikke blitt forsket mye på personer med middelklassebakgrunn som migrerer. Internasjonal migrasjon har blitt sett på som et lavklasse fenomen som involverer bevegelsen av i stor grad ufaglærte personer til deler av verden med arbeidsmarkeder i vekst. Forståelsen av migrasjon som noe som i stor grad involverer folk fra lavere sosiale lag har også vært tydelig i studier av karibisk migrasjon, ifølge Olwig. Hun mener at studier av middelklasse migrasjon gir viktig innsikt i den kulturelle konstruksjonen av en *livelihood* modell som har vært et sentralt aspekt ved karibisk migrasjon (Olwig 2002). Denne modellen skal jeg komme tilbake til når jeg diskuterer migrasjonsbeslutningen i kapittel to. Ved å fokusere på personer fra middelklassen eller de mellomste sosiale lagene sine valg om å migrere kan man derfor muligens forstå mer om karibisk migrasjon generelt. I forbindelse med dette vil jeg komme inn på hvordan den britiske påvirkningen på jamaikaneres verdier kan ha en betydning for en del av den migrasjonen som pågår i dag.

Kjønnskonstruksjoner

Den andre delen av oppgaven min dreier seg om kjønnskonstruksjoner på Jamaica og i London. Det var egentlig det jeg hadde tenkt å studere på Jamaica før jeg fant ut at jeg også ville studere dette i en annen kontekst enn den på Jamaica. Jeg bruker Judith Butlers forståelse av kjønn som performativitet. "Gender is an identity tenuously constituted in time, instituted in an exterior space through a stylized repetition of acts" (Butler 1999: 191). Performativitet handler for henne om hvordan språklige og kroppslige ytringer og uttrykk repeterer normer for kjønnethet (Bondevik og Rustad 2006: 57). Hun understreker at kjønn som performativitet må ses på som en historisk og kulturelt skapt maktstruktur, og det er dermed ikke en garderobe som individer kan gå fritt inn og ut av (Solbrække og Aarseth 2006: 74). I hennes forståelse finnes det

ikke en "essens" som sosialt kjønn uttrykker. "...the various acts of gender create the idea of gender, and without those acts there would be no gender at all" (Butler 1999: 190). Jeg kommer til å bruke begrepet femininitet som kulturelle normer som kvinner må framføre for sine omgivelser på en konsistent måte (Butler gjengitt i Solbrække og Aarseth 2006: 74).

Jeg har valgt å se på krysningpunktene mellom de ulike sosiale identitetene personer har. Derfor ønsket jeg å ha informanter fra ulik sosioøkonomisk bakgrunn, fra by og land, religiøse og ikke-religiøse og i forskjellige aldersgrupper. I hvilken grad dette påvirker konstruksjoner av sosialt kjønn er noe jeg vil diskutere i denne oppgaven. På Jamaica har jeg valgt å se på kjønnsrelasjoner for å se hva det kan si om konstruksjoner av kjønn. Dette gjør jeg fordi jeg mener kjønn best forstås som en sosial relasjon (Eriksen 2002: 171). I London ble krysningpunktet mellom kjønn og etnisitet spesielt viktig i og med at jamaikanerne blir konstruert som annerledes i forhold til majoritetsbefolkningen. Her ble relasjonen mellom jamaikanere og andre viktig. En analyse av personer fra en minoritetsbefolkning som mine jamaikanske informanter må gjøres i lys av den historiske relasjonen mellom innbyggerne i Storbritannia og Jamaica. Man må ta hensyn til forhold i Storbritannia og det særskilte ved en migrasjons- og minoritetskontekst i tillegg til å anerkjenne betydningen opprinnelsesland og etnisk gruppe har i forhold til individuell og kollektiv identitetshåndtering. Et fokus på interseksjonalitet⁴ er beslektet med, og bygger på, postkolonial teori (Walle 2006: 220-221) som jeg har valgt å bruke som analyse av migrasjon og kjønnskonstruksjoner både på Jamaica og i London.

Postkolonial teori

Begrepet "postkolonialisme" har blitt så heterogent og diffust at det er vanskelig å gi en god beskrivelse av hva et studie av det er (Loomba 1998: xii). I min analyse kommer jeg til å fokusere på koloniale og postkoloniale identitetskonstruksjoner.

⁴ Krysningpunkt mellom ulike sosiale identiteter som kjønn, klasse og religion (Nielsen 2006).

Under slaveriet ble svarte representert som underlegne og medfødt late. De var født til å tjene andre samtidig som de var uvillige til å arbeide slik det passet slaveherrene. I tillegg ble de sett som om de hadde en medfødt primitivisme, enkelhet og mangel på kultur, noe som gjorde at de ikke var i stand til å bli siviliserte. Det at det ble framstilt som noe medfødt, noe som var i deres natur, var en strategi for å fastsette denne forskjellen (Hall 2001). Denne konstruksjonen av "de andre" pågår fortsatt i dag.

Ania Loomba skriver at denne annerledesgjøringen av mennesker og konstruksjonen av dem som bakstreverske og underlegne er avhengig av hva Abdul JanMohamed kaller "the Manichean allegory", hvor en binær og uforsonlig diskursiv motsetning mellom raser blir produsert. Slike motsetninger er ikke bare avgjørende for å skape bilder av fremmede, men like viktige for konstruksjonen av de som er innenfor (vanligvis den hvite europeiske mannen) sitt "selv" (1998: 104). Loomba skriver at "for the "Negro", racial identity overrides every other aspect of existence" (Loomba 1998: 144) og bruker et sitat fra Fanon som beskriver hvordan denne annerledesgjøringen kan føles:

"Fanon recalls that when a child on the streets of Paris pointed to him, calling out 'Look! A Negro', he felt 'responsible at the same time for my body, for my race, for my ancestors... I was battered down by tom-toms, cannibalism, intellectual deficiency, fetishism, racial defects, slave-ships'" (Loomba 1998: 144-145).

Det koloniserte individet skjønner at han aldri kan oppnå den hvitheten som han har blitt lært å sette høyt, eller bli kvitt svartheten som han har lært å devaluere. Bhabha forklarer at det Fanon kaller "black skin/white mask" er "a doubling, dissembling image of being in at least two places at once". Samtidig som de forsøkte å få de koloniserte til å tenke at de er en av dem fikk de dem til å se at de er annerledes (gjengitt i Loomba 1998: 176). Fanon skriver om de koloniserte: "every people in whose soul an inferiority complex has been created by the death and burial of its local cultural originality" (1986: 18). Han framholder med andre ord at det at kolonimakten forsøkte å begrave deres kultur skapte et underlegenhetskompleks hos de koloniserte.

”Thus black skin/white masks reflects the miserable schizofrenia of the colonised’s identity” (Loomba 1998: 145).

Nettopp dette skriver Peter Wilson om i sin bok ”Crab Antics”. Prinsippet om *respectability* mener han har sine røtter i det han kaller det ”external colonizing society”, det er med andre ord verdier som har blitt tatt med dit av europeere. I motsetning er *reputation* ”indigenous to the colony”. Slik han ser det er strukturen i det karibiske sosiale liv det dialektiske forholdet mellom disse to prinsippene. På Providencia, hvor han gjorde feltarbeid, er dette forholdet kjent som *the crab antics*. *Respectability* er rationalet de som har en høy posisjon i samfunnet bruker for å forklare sin posisjon og for å beholde den. Alle har, i varierende grad, de verdiene og standardene som *respectability* består av. Men det varierer fra situasjon til situasjon og i forhold til livssyklus hvor mye de legges vekt på. Kriteriene kan defineres, men de kan ikke måles på en objektiv måte. Derfor kan noen alltid si at en annen person ikke er nok *respectable*. Kristne verdier er en viktig del av *respectability*, og den enkleste måten for en kvinne å bli *respectable* er å bli gift, helst med en mann med høy status. Wilson knytter *respectability* opp mot spesielt middelklassen og kvinner, selv om det også har betydning for menn i visse deler av livet og for visse menn. Grunnlaget for en manns *reputation* og respekt er hans virilitet. Det å få barn viser styrke, og en mann som har flere barn blir sett på som sterkere enn en som har få. I tillegg til dette er det også viktig å kunne snakke for seg, å kunne snakke med kvinner for å få dem interesserte (*sweet talk*) og å ha seksuelle ferdigheter (Wilson 1973). Jeg kommer til å bruke disse begrepene i diskusjonen av både migrasjonsbeslutningen og kjønnskonstruksjoner på Jamaica.

Det Wilson portretterer som *respectability* har mange paralleller til det Miller kaller *transcendence*. Miller skriver at det er stor forskjell på *respectability* slik det er i koloniale samfunn og den formen det har tatt i Karibia samtidig som *reputation* ikke nødvendigvis er et prinsipp som er ”indigenous to the colony” (1973: 261-262). Dette skal jeg komme tilbake til i kapittel tre. På Trinidad kan kjønn også framstilles på en lignende måte som det Wilson gjør det på Providencia. Han knytter kvinner til det

som er inne ("inside") og menn til det som er ute ("outside"). Likevel forsøker han å vise at man må være litt forsiktig med denne identifiseringen. Dette er noe jeg kommer tilbake til senere i oppgaven. *Transcendence* tenderer mot å være dualistisk når den skaper kategorier som familie- ikke-familie og moralsk –umoralsk. *Transience* er i motsetning ikke på noen måte dualistisk. Der er det heller snakk om en gradering. Miller ser disse som to relativt konsistente ideologier som fungerer som modeller for sosialt og moralsk liv. Verdiene som er en del av modellen *transcendence* blir tydeligst uttrykt rundt jul. Dette er en tid for å konstruere en følelse av røtter og tradisjon, det er tid for familie og for å planlegge for framtida. De sentrale verdiene innenfor *transience* blir uttrykt ved karneval. Hvis man kan si at "hjem" er et nøkkelbegrep for verdiene knyttet til jul er "seksualitet" nøkkelbegrepet for karneval. Det er gjennom seksualitet at *transience*, frihet og uorden blir markert og opplevd. Noen individer innehar en av de ekstreme polene og det gir derfor mening å snakke om dem som mennesker som er enten *transient* eller *transcendent*. De fleste trinidadere har imidlertid begge sett med verdier i seg slik at man kan snakke om flere habitus eller i det minste en habitus⁵ som er bygd på motsetning (Miller 1994: 297). Disse begrepene kommer jeg til å benytte meg av når jeg skal diskutere kjønnskonstruksjoner på Jamaica. De er nyttige i håndteringen av de mange motstridende verdiene og normene som kom til uttrykk i forhold til kjønnsrelasjoner og seksualitet.

Metodiske tilnærminger

De to delene av feltarbeidet mitt var veldig forskjellige, også metodisk sett. Selv om begge delene av feltarbeidet for det meste ble utført i byer var det stor forskjell mellom de stedene hvor informantene mine bodde på Jamaica til storbyen London. I London måtte jeg i større grad ta bevisste valg i forhold til hva feltuniverset mitt skulle være. Frøystad skisserer opp tre forskjellige prinsipper man kan foreta slike

⁵ "habitus disposes people to particular actions, and it's power to do so is directly related to embedded and unconscious learning" (Stafford 2002: 178).

valg ut fra. Det temadefinerte peker ut informanter som deler en bestemt egenskap. Det nettverksdefinerte univers er også temaorientert, men her er hovedkriteriet at informantene er relatert til hverandre. Dette kan være gjennom eksempelvis slektskap eller en organisasjon. Når man har et geografisk definert univers blir informantene valgt ut fra for eksempel hvor de bor eller jobber (2003). Jeg valgte et temadefinert univers hvor informantene ble valgt ut med bakgrunn i at de var kvinner og så på seg selv om jamaikanere. Noen av informantene mine ble sett på som jamaikanere av andre, og ble tatt med i studien fordi de så på seg selv som karibiere.

På Jamaica kjente jeg mange fra før i og med at jeg hadde gått på High School der tidligere. Nettverket mitt var imidlertid ikke så variert, og fordi jeg ønsket å ha mange ulike variabler, brukte jeg personer jeg allerede kjente til å komme i kontakt med andre. Denne nettverksmetoden gikk relativt greit på Jamaica. Der kjente jeg mange som kunne introdusere meg for andre igjen, og det var mange som hadde veldig god tid. I London var det vanskeligere. Jeg kjente noen der også, men når noen skulle introdusere meg for eller sette meg i kontakt med andre tok dette ofte lang tid. De fleste jobbet lange dager og var svært opptatte. I tillegg kom avstanden mellom bostedene til de ulike personene, noe som gjorde det vanskeligere å møtes. Hvor mye tid informantene mine på Jamaica hadde varierte imidlertid veldig. Det var stort sett de fra lavere sosiale lag som hadde mest tid til meg. Dette handler med andre ord mye om klasse. Likevel var informantene mine generelt mer presset på tid i London.

Hvor mye tid informantene mine hadde tilgjengelig var relatert til noe som også var vanskeligere metodisk sett ved feltarbeidet i London. Dette var å følge informantene mine gjennom flere sosiale felt. Dette er viktig for å kunne gripe "helheten" i et samfunn. For å få til dette må man se temaet sitt i relasjon til andre samfunnsområder. Da er det viktig å kunne observere informantene sine i ulike sammenhenger (Frøystad 2003). På Jamaica kunne jeg følge en stor del av informantene mine gjennom ulike sosiale felt. I London førte mine informanternes tidsklemme til at jeg kun hadde mulighet til å observere noen få informanter i ulike settinger.

I London ble det derfor mindre deltagende observasjon enn på Jamaica, og jeg baserte meg i større grad på uformelle intervjuer og dybdesamtaler. På forhånd hadde jeg tenkt å benytte meg av både formelle og uformelle intervjuer i tillegg til deltagende observasjon. Etter hvert erfarte jeg at jeg som regel fikk bedre informasjon om det jeg lurte på gjennom uformelle samtaler. Selv om det var vanskelig, forsøkte jeg derfor å ha mest mulig uformelle samtaler og deltagende observasjon også i London.

Før jeg dro på feltarbeid bestemte jeg meg for å fokusere på kvinner og konstruksjoner av feminiteter. Den viktigste grunnen til det var at jeg tenkte at det kunne bli problematisk å ha menn som informanter. Det at jeg som ung lyshudet kvinne skulle ta kontakt med menn for å spørre dem om forhold mellom menn og kvinner kunne bli misforstått. På den andre siden er det ikke vanskelig å komme i kontakt med menn fordi man som ung kvinne stadig blir snakket til og forsøkt opprettet kontakt med på gata eller andre steder. På forhånd så jeg for meg at det kunne bli et problem om jeg kunne stole på det disse mennene forteller en ung kvinne fra utlandet. Jeg opplevde at det menn hadde fortalt meg ikke stemte med det jeg fikk høre fra kvinner. Etter hvert skjønnte jeg at det disse mennene sier for å imponere forteller noe om hvordan de ønsker å framstå, og derfor om konstruksjoner av hva som er en bra mann. Etersom kjønn er en relasjon så jeg at det var viktig å ha med kjønnsrelasjoner og menns perspektiv. Noen menn jeg kjente godt fra før ble viktige kilder til informasjon for meg. Både Winston og Leighton var gode og pålitelige kilder til informasjon i tillegg til bra diskusjonspartnere. Jeg møtte også enkelte andre menn som jeg hadde meget nyttige samtaler og diskusjoner med. I London hadde jeg også noen mannlige informanter, men der ble forholdet mellom jamaikanere og andre viktigere. Dermed ble det viktigere å fokusere på.

I og med at jeg ønsket å fokusere på konstruksjoner av feminiteter var det spesielt viktig for meg å ha tilgang til hjemmesfæren. Med en gang vertsmora mi fra da jeg var utvekslingsstudent hørte at jeg skulle tilbringe noen måneder på Jamaica sa hun at hun skulle komme og ”ta vare på meg”. Hun misforstod imidlertid når jeg skulle komme, og var derfor ikke klar til å dra da hun fikk vite at det var i januar.

Dattersønnen hennes som bor sammen med dem i Florida var 17 år, og kunne vel egentlig klare seg selv, men hun følte at hun måtte være der for ham mens mora var på forretningsreiser. Derfor ordnet hun det slik at jeg fikk bo hos sønnen hennes (Dennis), som bor i samme by, den første måneden. Han bodde da sammen med kjæresten gjennom mange år (Enid) og dattera deres på 18 (Danielle). Den første måneden bodde jeg derfor hos dem. Deretter dro jeg til Florida en langhelg for å besøke dattera til Mrs Thompson, Tanya. Mrs Thompson og jeg dro sammen tilbake til Jamaica, og resten av tida mi der bodde jeg hos henne. Jeg fikk dermed bodd med to familier på Jamaica. I London fikk jeg bo hos ei venninne som jeg hadde holdt kontakt med fra da jeg gikk på skole sammen med henne på Jamaica.

Jeg vil nå gi et lite innblikk i de to stedene jeg har vært og la dere møte noen av de viktigste informantene mine. Jeg har valgt å anonymisere dem fordi noe av informasjon som kommer fram i denne oppgaven er av privat art. Dette har jeg gjort ved å gi dem nye navn.

Jamaica

Jamaica er den tredje største øya i Karibia. Både da jeg var der som utvekslingsstudent og på feltarbeid bodde jeg i en by som heter Spanish Town. Denne byen har 130 000 innbyggere (Read 2006) og ligger en halvtimes kjøretur fra Kingston. Det var hovedstaden på øya da de var underlagt Spania. Engelsk er det offisielle språket, men størstedelen av befolkningen snakker jamaikansk kreol eller patwa, som er et engelsk- og afrikansk-basert språk. Det er resultatet av en kreoliseringsprosess hvor vest- og sentral-afrikanere lærte britisk engelsk (ulike dialekter) og gjorde det til sitt eget språk. Moderne jamaikansk kreol er det som kalles et lingvistisk kontinuum, som betyr at man ikke systematisk kan sette et skille mellom varieteten av språket som er nærmest engelsk, mellomvarieteter og det som er mest

forskjellig fra engelsk⁶. Det er også et språk som er i stadig utvikling. Det blir stadig lagd nye ord og nye måter å si ting på. Personer fra høyere sosiale lag snakker ofte det de kaller standard engelsk. Mange som sier at de kun snakker standard engelsk slipper ut noen ord på patwa innimellom. I begge familiene jeg bodde hos snakkes det kun engelsk. Mrs Thompson sa flere ganger at det bare var fattige mennesker, eller folk på landet som snakker patwa. Hennes barnebarn, Danielle, fortalte meg også at mora hennes ville at hun kun skulle snakke standard engelsk. Også personer fra lavere sosiale lag fortalte meg at de hadde fått beskjed om ikke å snakke patwa hjemme. Å snakke standard engelsk er forbundet med prestisje. Mange vil snakke standard engelsk samtidig som de i noen situasjoner ønsker å vise den friheten og individualiteten som forbindes med patwa. Dette er et godt bilde på temaet for denne oppgaven.

Mrs Thompson har fortsatt et hus på Jamaica. Hun leier ut en del av huset for å få råd til å beholde det. Vertsmora mi fylte 78 mens jeg var på feltarbeid og hun har vært pensjonert i mange år nå. Hun hadde vært rektor på en High School og var meget stolt av det. Det var noe hun nevnte stadig vekk. Hun giftet seg da hun var tretti og levde sammen med denne mannen til han døde. Både under feltarbeidet mitt og da jeg bodde der sist gang var det alltid mye besøk. Hun satt ofte utenfor huset sitt på en liten veranda innenfor gitteret, og det kom stadig noen innom. Hun har blitt utnevnt til noe som kalles *Justice of the Peace*, som betyr at folk som kjenner henne kan komme hvis de trenger en attest for å søke jobb, et karaktervitne i en rettssak eller lignende. Noen kommer også for å høre om hun har litt penger å gi dem og andre kommer på sosiale besøk.

Dennis var førti år da jeg var på feltarbeid. Dennis er utdannet til å beregne verdien på jordområder, men har ikke jobbet med dette på mange år. Nå jobber han med spillemaskiner. Han kjøper dem, setter dem sammen og installerer slike maskiner på ulike barer i området. Mrs Thompson har ved flere anledninger uttrykt at hun ikke

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaican_Creole

liker jobben han gjør nå, og det er tydelig at hun synes den andre jobben var mye mer prestisjefylt. Det virket for meg som om dette var noe han likte godt å gjøre ettersom han elsker å spille på slike maskiner og er veldig glad i å gå på barer og drikke.

Enid hadde vært lærer på en skole i *ghettoen* (fattigere strøk) i Spanish Town i mange år. Høsten etter at jeg dro flytta hun til Florida for å jobbe på en skole der. Dette var samtidig med at dattera deres, Danielle, flytta ut for å studere og bo på universitetet. Mora hennes fortalte meg at Danielle egentlig hadde hatt lyst til å studere jus, men faren ville ikke at hun skulle gjøre det fordi det var vanskelig å få en bra jobb med den utdannelsen nå ettersom det de siste åra hadde blitt utdannet for mange advokater. Danielle fortalte meg også at hun ikke hadde spesielt lyst til å studere medisin, men at hun kom til å gjøre det likevel. Det viktigste var at hun tjente bra. Hun ønsket å bli plastisk kirurg fordi hun hadde hørt at de tjener veldig bra. Dette syntes ikke Mrs Thompson noe om. Hun mente at det ga mye mer prestisje om hun ble hjertespesialist eller lignende. Jeg lurte på hvorfor Danielle var så ekstremt opptatt av å tjene så mye penger. Dette var noe jeg stadig hørte også fra andre. Derfor spurte jeg henne hva hun skulle bruke pengene på. Hun forklarte at de som tilhører middelklassen, som hennes foreldre, strever veldig med å få endene til å møtes. Slik ønsket hun ikke å leve. Det var med andre ord ikke et ønske om å leve i luksus, men å slippe å bekymre seg så mye for økonomien.

Under feltarbeidet var jeg også mye hos to kvinner i førti-åra på den andre siden av byen. Den ene var mora til en mann i slutten av 20-åra som jobbet litt for Dennis. Han introduserte meg for dem fordi jeg hadde fortalt at jeg trengte å komme i kontakt med kvinner fra lavere sosiale lag. Mora hans (Ketanya) var syk, og klarte ikke å gjøre så mye, så hun hadde alltid masse tid til meg. Før hun ble syk gjorde hun dagsarbeid (*days work*), stort sett vaskejobber hvor hun får betalt for en dags arbeid om gangen. Nå er hun avhengig av andre for å overleve. Hun har tre barn med ti års mellomrom, og de har alle forskjellige fedre. Nå er det stort sett bare den yngste dattera som bor hjemme. Den eldste sønnen fortalte meg at han bodde der for å ta vare på mora, men hun fortalte meg at det kunne gå uker mellom hver gang hun så ham. Ketanya fortalte

meg at faren til den yngste dattera ga henne litt penger hver uke, men det var bare såvidt nok til å sende dattera på skolen og til litt mat. I tillegg fikk hun matvarer, sponset av et legemiddelfirma, en gang i uka.

Den andre kvinnen var naboen og venninna til Ketanya. Paula lager dukker som hun får noen til selge på ulike turistmarkeder. Hun fikk barn tidlig, og fikk derfor ikke fullført High School. Noen år tilbake gikk hun tilbake på skolebenken for å ta de fagene hun manglet for å fullføre, slik at hun kunne studere videre. Da jeg var på feltarbeid studerte hun til å bli lærer. I huset hennes bodde mora som var gammel og syk, i tillegg til Ketanyas tre døtre. Den eldste av dem hadde et barn på ett år. Paula er i et *visiting relationship*⁷ med en mann som er taxisjåfør. Det var alltid masse folk rundt henne. Naboer, slektninger var ofte på besøk og det var stort sett alltid noen barn utenfor og lekte.

Jeg tilbrakte også en del tid på et lite sted i St. Ann fordi jeg ønsket informanter fra landet. Ei venninne fortalte om en familie som hun trodde jeg kunne bo hos. Da jeg kom dit var det ikke noe problem å få leie et rom der i noen dager. Det var spesielt to kvinner der som ble gode informanter. Den ene var ei jente på 18 år (Sandra) som hadde en datter på to år. Hun fortalte om mye forskjellig som hun gjerne skulle gjort, men som ikke lot seg gjøre fordi hun ikke hadde penger. Det hun ønsket mest av alt var å få en jobb, men for å få det til måtte hun betale et byrå J\$ 500 (ca 50 kroner) for å hjelpe henne med å finne jobb. Hun fortalte meg også at hun er glad i å lage mat og at hun kunne tenke seg å jobbe i en restaurant, men det må hun også ha penger for å starte opp. Hennes *babyfather*⁸ ga henne penger, men han hadde ikke alltid så mye å gi henne, fortalte hun.

Den andre kvinnen, Joy, fortalte at hun livnærte seg av jordbruk. Hun hadde en liten jordflekk oppi fjellene et stykke unna der hun bodde. Der dyrket hun og kjæresten

⁷ De er i et forhold, men bor ikke sammen

⁸ Faren til kvinnens barn

hennes forskjellige grønnsaker som de selger på markedet i Kingston. Hun var litt over tretti og hadde tre barn i skolealder. Disse barna fikk hun med en mann hun var sammen med i mange år. De holdt ikke lenger kontakten med hverandre, men en gang i uka sendte hun den eldste sønnen bort til der hvor faren bor for å hente penger til å sende barna på skolen.

London

Det bor ca 8 millioner mennesker i London. I 2001 var tallet på det de kaller *Black Caribbean* på over 560 000, og av dem bor 61 % i London. Nesten 4 % av Londons innbyggere er jamaikanere og i tillegg er 2 % halvt britisk, halvt jamaikansk⁹. Jamaikanerne ser ut til å være spredt over store deler av byen. Jeg hørte folk snakke patwa mange forskjellige steder i byen og så jamaikanske flagg på biler rundt omkring. Det er imidlertid noen områder hvor det bor flere av dem enn andre steder. Brixton, i sør-London, er et slikt sted. Det er kanskje det stedet hvor det bor flest vestindere. Her hørte jeg ofte folk snakke patwa og det ble spilt reggae eller *dancehall*, som er en nyere form for reggae, i platebutikkene. Det selges jamaikanske retter som *jerk chicken*, *fried dumplings*, og *fried plantain*. Det finnes også et stort karibisk marked hvor man kan få tak i det meste man trenger til å lage de fleste jamaikanske retter.

Trisha, som jeg bodde hos, dro til London for å studere rett etter at hun var ferdig på High School i 1999. Etter en stund møtte hun en jamaikansk mann som hun hadde et forhold til i mange år. I 2001 fikk de et barn sammen. Det ble slutt mellom dem etter et par år, og etter dette har de ikke hatt mye kontakt. Nå har hun en kjæreste fra Nigeria, men de bor langt fra hverandre og er begge veldig opptatte, så de ser hverandre sjelden. Da jeg kom til London jobbet hun som daglig leder på en bookmaker og måtte jobbe tolv timers vakter. Det hendte at hun hadde noen fridager,

⁹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica#Emigration>

men de gikk stort sett til å ordne praktiske ting i tillegg til å møte med sosialarbeidere fordi hun kanskje skulle få full omsorg for babyen til tanta. Tanta (Karen) har en bipolar lidelse og er ikke i stand til å ta vare på et barn. Trisha er Karens verge og ble derfor også barnets verge da hun ble født. Midt i oppholdet mitt i London mistet hun jobben, og var arbeidsledig fram til rett etter at jeg hadde dratt. Da begynte hun å jobbe på en annen bookmaker, men denne gangen ville hun ikke ha ansvaret med å være daglig leder. Hun får bedre lønn enn hun hadde hatt på det andre stedet, og jobber åtte-timers dager slik at hun rekker å bringe og hente barna i barnehagen og hos dagmamma.

Karen kan ikke jobbe på grunn av sykdommen, men hun får leilighet og nok penger til å klare seg av staten. Da jeg kom til London bodde Trisha fortsatt hos Karen. Litt over en uke etter at jeg kom flytta de til en annen leilighet fordi barnevernet mente barnet til Karen ikke var trygt der på grunn av en voldelig barnefar.

Begge foreldrene til Trisha bor i London. De bor sammen i en leilighet en halvtimes buss- og t-bane tur unna. Det var faren hennes som dro dit først et par år etter henne, og så kom mora en stund etter det igjen. I tillegg til Trisha har de to barn som er igjen på Jamaica. Jeg møtte nesten ikke faren hennes i løpet av de to månedene jeg var der, men mora så jeg stadig vekk. Hun og Trisha har et veldig nært og godt forhold. De ringes flere ganger om dagen, og ser hverandre så ofte de kan. Mora hjelper henne veldig mye med barna, hun vasker gjerne litt i huset hvis hun er der en liten stund, tar ofte med mat hun har laget og hjelper til økonomisk hvis det trengs. Trisha har også en del andre slektninger som bor i London. De fleste har hun ikke kontakt med fordi de, slik Trisha har framstilt det for meg, har krevd altfor mye av henne, og hun har fått veldig lite tilbake.

Dawn er ei annen venninne, som jeg gikk på skole med på Jamaica, som også bor i London. Hun bor offisielt sammen med tanta si i Vest London, men i praksis bor hun hos kjæresten i Øst London. Hun er i midten av tjueåra og har tatt en mastergrad i kjemi i London. Kjæresten hennes er fra Nigeria og de hadde planer om å gifte seg sommeren etter. Dawn har studert i London, og har mange venner fra studietida fra

mange forskjellige land. Hun har kontakt med noen fra Jamaica, men det er noen som hun føler at hun ikke har noe til felles med og derfor ikke ønsker å ha kontakt med. Jeg møtte kjæresten hennes og flere av hennes venninner, både jamaikanske og andre. Hun introduserte meg for flere venninner som hun sa var jamaikanske, men ikke alle så på seg selv som jamaikanere. Det var for eksempel ei venninne som hadde en mor fra St Lucia og en far fra Jamaica som følte seg både jamaikansk og st lucisk, men mest det siste.

Informantene mine hadde venner og bekjente fra mange forskjellige land. De fleste var fra land i Afrika eller Karibia. En kveld jeg var på kafé sammen med Dawn møtte jeg ei venninne av henne som var fra Luxembourg, men som hadde bodd i London i mange år. Hun fortalte meg at hun var den eneste hvite venninna som Dawn hadde, alle andre er svarte. Den jamaikanske frisøren jeg møtte (Jane) ga uttrykk for at det var mer naturlig for henne å bli venner med andre svarte. Hun fortalte at de fleste på skolen hun gikk på var asiatiske. Det var kun noen få svarte og enda færre hvite. Hun fortalte at det hadde vært få hun kunne gå sammen med, men at de få svarte elevene som var der hadde blitt veldig nære venner. Dette tolket jeg som om det var en selvfølge at hun bare skulle være venner med de svarte barna. Hun fortalte at alle vennene hun har nå også er svarte.

Veldig mange av informantene mine hadde som mål å spare seg opp nok penger til å få et bedre liv når de drar tilbake til Jamaica. Mange fortalte at de ønsket å spare opp nok penger til at de kan kjøpe et hus på Jamaica. Av flere fikk jeg inntrykk av at de lever nokså midlertidige liv i London. De har fokus på at de skal kunne dra tilbake til Jamaica. Dette gjelder blant andre mora til Trisha. Hun vet ikke når hun kommer til å ha spart opp nok penger til å kunne dra tilbake til hjemlandet, men håpet det kunne bli året etter.

Oppbygging av oppgaven

Jeg har valgt å begynne med en diskusjon av hvordan informantene mine forklarer sitt valg eller ønske om å migrere fordi dette også kan fungere som et bakteppe til det som kommer videre i oppgaven. Som en del av dette kommer jeg inn på barnemigrasjon hvor jeg vil diskutere kvinners beslutning om å sende barna sine til et annet land. Deretter kommer et kapittel om Jamaica, hvor jeg tar for meg kjønnskonstruksjoner ved å se på kjønnsrelasjoner. I den forbindelse kommer jeg til å diskutere hvilken rolle penger og gaver spiller i seksuelle forhold mellom menn og kvinner for å se hva det sier om kjønnskonstruksjonene. Deretter tar jeg for meg konstruksjoner av feminitet i London. Der blir det lagt vekt på kvinnenens identitet som jamaikanske kvinner i og med at de der blir konstruert som annerledes.

2. Migrasjon

På en internettkafe i et supermarked i Spanish Town kom det stadig folk innom for å få hjelp til å fylle ut visum-søknader til USA. Ei kvinne som kom mens jeg satt og skrev e-post var en av dem. Hun så ut som hun kunne være i midten av førti-åra. Det var tydelig at hun ikke var vant til å bruke en datamaskin og det var derfor hun hadde gått dit for å få hjelp. Den unge mannen som jobbet på denne internettkafeen stilte henne mange spørsmål og skrev ned det hun sa. Hun hadde allerede søkt en gang for en del år siden, men hadde fått avslag. Det koster relativt mye å søke, så hun hadde ikke hatt mulighet til å søke igjen før nå.

Enten jeg var på internettkafé, leste avisa eller snakket med folk kom jeg stadig bort i temaet migrasjon. Jeg var interessert i dette temaet, så det hadde selvfølgelig betydning for at jeg la merke til det. Likevel vil jeg si at det er et tema som gikk igjen i mange sammenhenger. Som vi så i innledningen er ikke migrasjon en ny trend på Jamaica. Migrasjon, reise og transnasjonal produksjon har definert den karibiske regionen siden den ble kolonisert for tre hundre år siden. Det har lenge vært en sirkulasjon av mennesker innen og inn og ut av regionen enten det har vært snakk om slaver som har blitt tvangsflyttet eller personer som har søkt etter lykken (Freeman 2002: 61). Tall fra PIOJ (Planning Institute of Jamaica) viser at det har vært en svak økning i antall mennesker som utvandret til Canada og Storbritannia de siste årene. Likeledes viser data fra United States Department of Homeland Securitys nettside at det har vært en lignende økning av migranter til USA¹⁰. Hva er det som gjør at så mange ønsker å dra fra Jamaica?

¹⁰ <http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20051113/lead/lead2.html>

Men først, hva er egentlig migrasjon? I ordboka har det blitt definert som "to move from one country, place or locality to another" (Merriam-Webster gjengitt i Olwig 2002: 89). Det sier oss ikke noe om hva slags bevegelse som er involvert eller om det må være snakk om en spesiell tidsperiode for å bli definert som migrasjon, men i praksis referer det til internasjonale bevegelser fra et land eller nasjonalstat til en annen. Jeg kommer til å bruke begrepet migranter istedenfor innvandrere fordi det sistnevnte begrepet peker på noe som er enveis. Det er ikke lenger nyttig å snakke om migrasjon som en enveis reise fra ett sted til et annet. Migranter holder ofte kontakten med stedet de kommer fra ved å reise dit ofte og ved å ha kontakt med familie og venner via telefon eller e-post. Mange følger også med på TV-programmer fra hjemlandet sitt overført via kabel-TV eller satellitt (Olwig 2003). Jeg vil derfor også vise og diskutere hva mine jamaikanske informanter i London tenkte om hjemlandet og om å reise tilbake dit.

Hovedvekten i dette kapittelet kommer til å ligge på mikronivå, men når temaet er migrasjon mener jeg bildet blir ufullstendig uten også å se på makronivået. Castles og Miller sier, med inspirasjon fra Fawcett og Arnold, at hver enkelt migrasjonsbevegelse kan ses på som et resultat av makro og mikrostrukturer som virker sammen. Med makrostrukturer refererer de til store institusjonelle faktorer, mens mikrostrukturer handler om nettverk, praksiser og meninger som migrantene selv har. Makrostrukturene inkluderer også den politiske økonomien i verdensmarkedet, relasjoner mellom stater og lover, strukturer og praksiser som er etablert av statene i sende- og mottakerlandene for å gjøre migrasjonen lettere, forhindre den eller for å kontrollere bosetting (Castles og Miller 1993). I min studie er restriksjonene som Storbritannia har i forhold til immigrasjon et viktig element. Hva den jamaikanske staten foretar seg i forhold til migrasjon er også relevant.

Mikrostrukturene dreier seg blant annet om uformelle nettverk som migrantene selv har utviklet for å kunne takle migrasjonen og bosettingen (1993). Det er mange praktiske ting som skal ordnes både i forhold til reisen og til det å komme seg i orden på det nye stedet. I begrepet uformelle nettverk ligger det i denne sammenhengen psykologisk tilpasning, personlige relasjoner, familie- og husholdsmønstre, vennskap

og bånd til lokalsamfunnet ("community") og gjensidig hjelp i økonomiske og sosiale spørsmål (1993).

Jeg velger å se på disse migrantene som nomader som beveger seg etter hvor ressursene finnes. I perioder finnes det ressurser som man ønsker på Jamaica, mens det andre ganger kan være ressurser i for eksempel USA eller i Storbritannia som trekker disse menneskene. Begrepet ressurser er i denne sammenheng brukt i en meget vid forstand. Det kan inkludere utdanning, arbeid, penger, trygghet, omsorg og sosiale nettverk. Økonomi er en svært viktig faktor i denne typen migrasjon, men det er for snevert å se det som eneste grunn. Olwig og Sørensen sier i innledningen i boka "Work and Migration, Life and livelihoods in a globalizing world" at migranter ofte oppgir "bedre muligheter" som årsak når de blir spurt hvorfor de migrerer. Likevel, sier de, er det ikke en klar korrelasjon mellom endringer i økonomien og migrasjonsbevegelser. De sier videre at det er vanskelig å opprettholde dette bildet av migrantene som "homo oeconomicus" som tar avgjørelser vedrørende migrasjon basert på informerte økonomiske kalkulasjoner (2002).

Hva reiser de ut etter

Utdanning

Flere av informantene mine som nå bor på Jamaica har reist til utlandet for å studere. Andre jamaikanere jeg kjenner som nå bor enten i USA eller England dro dit for å studere. Jeg hørte fra mange hold at jamaikanere ofte gjør det bra på en test som man må ta for å komme inn på universiteter i USA (S.A.T.). Hvis man skorer høyt nok på denne testen kan man også få stipend. Den våren jeg var på feltarbeid ble jeg fortalt at 80 % av elevene på de beste videregående skolene på Jamaica hadde planer om å flytte til utlandet så fort de hadde fullført skolen. Danielle gikk på det som ble ansett som den beste skolen i landet. Mange av vennene hennes derfra hadde planer om å dra ut av landet for å studere.

Trisha dro fra Jamaica to dager etter at hun hadde vært på avslutningsseremonien etter fullført Sixth Form, som er omtrent tilsvarende videregående i Norge. Da var hun 17 år og året var 1999. Hun dro rett til ei tante som bor i London, og hadde planer om å studere der. Da jeg gikk sammen med henne i *lower sixth* (det første av to år i Sixth Form) virket hun veldig bestemt på at hun skulle bli advokat. Det var det veldig mange andre i klassen som også hadde planer om å bli. Da hun kom til England ble hun imidlertid interessert i psykologi, og tok noen fag på et college. Hun fikk barn i 2001 og dette gjorde det vanskeligere for henne å studere. Gjennom hele studietida måtte hun også jobbe mye ved siden av, så det ble ikke mye tid til lesing. Hun måtte ha penger til å klare seg og til å ta vare på dattera. I tillegg koster det mye å ta høyere utdanning i Storbritannia. Høsten 2005 begynte hun på en bachelor i samfunnsfag, men da det begynte å bli problemer med barnevernet i forhold til dattera til tanta ble det for mye for henne, og hun klarte aldri å ta eksamenene hun skulle den våren. Hun tenkte hun skulle ta dem opp igjen høsten etter, men har nå tenkt å forsøke å ta en sekretær- utdanning som er kortere og som hun mener er etterspurt.

Dawn dro også til Storbritannia for å studere. Hun tok en bachelor i kjemi på University of the West Indies og dro til England i 2001 for å ta en master. Etter at hun fullførte utdannelsen sin har hun hatt et års vikariat i en stilling som kjemiker, men etter det har hun ikke klart å finne en jobb som er relevant for utdannelsen hennes. Derfor har hun en god stund tatt ulike oppdrag gjennom et vikar-byrå.

Arbeid

Det kan virke som enda flere migrerer etter at de har tatt utdanning på Jamaica. Tall fra Verdensbanken viser at 85 % prosent av jamaikanere som har høyere utdanning bor i utlandet¹¹. Dette tallet sier imidlertid ikke noe om de tok utdannelsen på Jamaica

¹¹<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:2069førti39~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>

før de emigrerte eller om de gjorde det i vertslandet. Noe av årsaken til at det er mange som emigrerer etter at de har tatt utdanning er nok den høye arbeidsledigheten. I juni 2006 var den ifølge Statistical Institute of Jamaica 8.9 %¹². Statistikken for kvinner alene ser enda verre ut. Arbeidsledigheten for dem er 13,2 %. PIOJ opererer med tallene 7,6 % for menn og 15,8 % for kvinner¹³.

Flere av informantene mine som sa de ville dra tilbake til Jamaica etter hvert forklarte at de ikke kunne dra dit før det finnes flere jobber der. Ei av disse var ei venninne av Dawn som het Claudette. De kjente hverandre fra da de gikk på videregående på Jamaica, men de hadde fått bedre kontakt etter at de hadde møtt hverandre igjen i London. Claudette hadde vært i London i fem år da jeg møtte henne. Da jeg spurte henne om hun hadde planer om å dra tilbake var hun helt klar på at det skulle hun ikke. Det var ingenting å gjøre der nå, det finnes ingen jobber, forklarte hun. Senere fortalte hun at hun hadde gått ett og et halvt år uten å gjøre noe etter at hun var ferdig på videregående og at hun hadde reist til Storbritannia etter det. Dette har nok påvirket både hvordan hun ser på jobbmarkedet på Jamaica og beslutningen hennes om å emigrere. Da hun svarte at hun ikke hadde tenkt å reise tilbake mente hun at hun ikke hadde planer om å gjøre det med det første. Senere kom det fram at hun faktisk har tenkt å flytte tilbake til Jamaica en gang, men det er når hun blir eldre og rik, sa hun. Med eldre mente hun når hun er rundt førti. Hun hadde allerede snakket med kjæresten sin om å flytte dit senere, og han hadde sagt at han ville bli med.

Trisha har en løsning på problemet med at det kan være vanskelig å tjene til livets opphold på Jamaica. Hun vil kjøpe seg hus på Jamaica så fort hun får permanent oppholdstillatelse og får tilbake passet sitt slik at hun kan reise dit. I flere år har hun spart penger på en jamaikansk konto slik at det skal bli lettere for henne å få lån til å kjøpe et hus der. Til å begynne med skal mora, broren, søstera til Trisha, dattera til søstera, dattera til Trisha og dattera til Karen bo der, men etter hvert ser hun også for

¹² <http://stajna.com/stats.html#3>

¹³ http://pioj.gov.jm/statistics/statis_gdpi.stm

seg at hun skal bo der selv. Hun sa også en gang at hun kommer til å flytte dit når hun blir førti. I og med at hun ser for seg at det er vanskelig å få jobb der, i alle fall en som hun kan leve relativt greit av, har hun tenkt å bo halve året på Jamaica og halve i England. Hun slipper da unna den sure engelske vinteren og kan bare slappe av og ha det gøy mens hun er på Jamaica. De seks månedene hun skal tilbringe i London kommer hun til å jobbe veldig mye for å kunne leve av det resten av året. Da kan hun jobbe med hva som helst, har hun sagt. Det kan til og med være søppelkjøring, fordi da tjener man ganske bra.

Dennis har gjort det på en litt annen måte. Han startet sin egen forretningsvirksomhet på Jamaica for mange år siden, og har nå utvidet markedet sitt til å gjelde Florida også. Da jeg kom til Jamaica hadde han akkurat kommet hjem fra et tomåneders langt opphold i Florida for å sette opp en business der. Han hadde da bodd hos søstera si, Tanya, i Fort Lauderdale og satt opp to spillemaskiner på jamaikanske barer. Etter et par uker på Jamaica dro han tilbake til Florida igjen for å gjøre mer business, og han kommer nok til å fortsette å dra fram og tilbake hvis det er noe som må gjøres. Han fortalte meg at dette holder på å bli veldig populært i USA, så han hadde planer om å sette opp flere maskiner etter hvert. Enid har fortalt meg litt om forretningsvirksomheten hans. Hun er også på mange måter involvert i dette ettersom hun ofte må passe på at Dennis gjør det han skal. De som jobber i barene hvor Dennis har slike maskiner må av og til tømme maskinene før Dennis kommer. De skal bare ta vare på pengene til han kommer, men Enid fortalte meg at det hender at de har brukt opp pengene før han kommer fordi de trenger pengene. Når han da kommer for å samle det inn har de ikke noen mulighet til å få tak i penger de kan gi til ham. Dette mente hun ikke ville skje i USA. I tillegg kom sikkerhetsproblemene knyttet til det å dra rundt på barer som ofte lå i områder som var kjent for ikke å være så trygge og samle inn penger på kvelden eller på natta. Det var med andre ord flere gode grunner til å prøve ut et annet marked.

Bedre levestandard

Carlton er en av de som dro til utlandet for å ta utdanning. Han studerte i Storbritannia, inkludert et utvekslingssemester i Sverige, men dro tilbake til Jamaica da han var ferdig. Han har en veldig bra stilling der, og han har råd til å bo i en fin leilighet i et bra område i Kingston. Tanya og Danielle kaller ham bare *cous* (kort for *cousin*, fetter), og de har også sagt at de ser på ham som familie. Faren til Carlton bodde i perioder hos Mrs Thompson i oppveksten, dette oppfatter jeg som litt av grunnen til at de ser på ham som familie. Det er Tanya som har tatt opp kontakten med dem de siste årene, men Mrs Thompson knytter seg også til ham. Hun skrøt uhemmet av ham både før jeg møtte ham og da han kom på besøk første gang mens jeg var der. Det at han har en bra utdanning og bra jobb er nok litt av grunnen til at Mrs Thompson er så villig til å inkludere ham som et familiemedlem nå. Carlton er stadig vekk på besøk hos Tanya i Fort Lauderdale. Han vet derfor en del om hva varer koster der i forhold til på Jamaica, og mener at prisnivået er omtrent det samme på begge stedene. Forskjellen er bare at man tjener veldig mye mindre på Jamaica enn i USA. Han tenker derfor at han kanskje må flytte dit etter hvert hvis han skal klare å opprettholde det han synes er en grei levestandard. I og med at han har bodd i utlandet tidligere og er ofte på besøk i USA blir det nok naturlig å sammenligne seg med andre der og ikke bare andre på Jamaica.

Danielle er et eksempel på en som ikke nødvendigvis vil tjene så mye bedre og få så mye bedre levestandard hvis hun emigrerer. Foreldrene hennes ville gjerne at hun også skulle dra til USA for å studere. De syntes det hadde vært lurt fordi hun da hadde hatt muligheten til å praktisere medisin både i Karibia og i USA i tilfelle hun skulle ønske eller ble nødt til å flytte dit senere. Danielle kom inn på medisin på universitetet på Jamaica og begynte å studere høsten etter at jeg dro. Det var tydelig i måten hun snakket om framtida på at hun så for seg at hun skulle bli rik. Et eksempel er hvordan hun forklarte hvorfor hun ikke ville lære å lage mat. Hun sa at hun kommer til å ha så mye penger at hun kommer til å ansette noen som kan lage mat til henne, så da syntes hun ikke det er nødvendig å lære det. For å være sikker på at hun skal tjene bra har

hun tenkt å ta en spesialisering. For henne er det derfor ikke nødvendig å dra til USA eller England for å tjene nok penger til at hun kan leve et godt liv.

Prøve noe nytt

Ikke så lenge etter at jeg hadde kommet til Jamaica fortalte Enid at hun hadde lyst til å flytte utenlands. Hun sa hun hadde lyst til å prøve noe nytt og annerledes. I tillegg hadde hun et ønske om å se hvordan man underviser i andre land. Helst ville hun dra til USA fordi det er nærmere og ikke så kaldt. Hun fortalte at det er mange utfordringer knyttet til det å jobbe som lærer på en skole i *ghettoen*. Selv om hun ikke sa at det hadde noe med hennes ønske om å emigrere fikk jeg inntrykk av at hun var veldig lei av alle problemene i skolen som virket umulige for dem som lærere å løse. ”Veldig mange av barna har ikke skolebøker fordi foreldrene ikke har råd til det. Og hvis de er så heldige å få en bok har de ofte mistet den før dagen er omme fordi foreldrene ikke har lært dem verdien av bøker”, forklarte hun.

Hun hadde god oversikt over hvilke muligheter man har for å jobbe som lærer både i USA og England. Blant annet fortalte hun om et program som rekrutterer utenlandske lærere. Enid syntes det var en bra tid å reise på i og med at dattera skulle begynne å studere på universitetet den høsten og derfor kom til å flytte ut. Hun kunne tenke seg å være borte i fem-seks år, fortalte hun.

Mens jeg var på Jamaica gikk hun virkelig inn for å få det til. Hun søkte på det programmet som rekrutterer lærere, og i begynnelsen av mai fikk hun tilbud om jobb to steder i landet. Den ene var i Florida, ikke så langt fra der Tanya bor. Hun takket ja til denne jobben, men det var fortsatt en del som skulle ordnes før jobben var sikret. I august dro hun til Florida for å jobbe som lærer og bo hos Tanya.

Trygghet

Fra første dag av oppholdet mitt på Jamaica fikk jeg høre om hvor farlig det hadde blitt på Jamaica, og spesielt i den byen jeg bodde. Man kunne ikke kjenne igjen Spanish Town, mente de jeg bodde hos. Danielle la ut om alle gjengkrigene som

stadig fant sted i sentrum, som oftest i nærheten av bussterminalen. Det virket som Enid var ganske påvirket av denne utviklingen. Hun var alltid veldig forsiktig når hun skulle ta rute-taxi¹⁴ hjem fra sentrum på kvelden. Hun gikk ikke inn i en taxi hvis hun ikke kjente sjåføren selv om det da ofte kunne ta en stund før hun kom seg hjem. I begynnelsen ville de ikke at jeg skulle ta en charter-taxi fordi jeg da kom til å være den eneste i bilen i tillegg til sjåføren. Danielle hadde en litt annen holdning til dette. Hun virket ikke så redd. Hun mente selv hun var så vant til det, så hun ble ikke påvirket av det når det brøt ut skyting i sentrum av Spanish Town. Likevel fortalte hun meg en gang at hun aldri var i sentrum (bortsett fra når hun byttet fra buss til taxi) og at hun heller aldri snakket med noen som hun ikke kjente.

Området Dennis, Enid og Danielle bor i så de på som nokså trygt. De sammenlignet det med nabolaget til Mrs Thompson (Willowdene), som de mente var et mye farligere område. Dennis dro dit av og til for å sjekke at alt er greit med huset til mora, og tre ganger han hadde vært der hadde han blitt frastjålet mobilen sin. De mente derfor at det var blitt et mye farligere sted enn det var før, og jeg måtte være veldig forsiktig når jeg skulle flytte dit igjen. Jeg måtte blant annet ikke gå alene på gata der. Mens jeg bodde hos dem skjedde det en serie innbrudd i nabolaget, noe som ikke hadde skjedd tidligere. Det ble innkalt til møte på gata utenfor der lederen av nabolagskomiteen bodde. Jeg var på dette møtet, og det var mange som hadde møtt opp. Hele veien ble sperret av, og det var muligens rundt femti mennesker som var med. Alle tre innbruddene hadde endt godt, det vil si, ingen personer hadde blitt skadet. I avisene og på nyhetene på TV var det ofte saker om personer som hadde blitt utsatt for innbrudd, og som hadde overrasket innbruddstyven og derfor blitt drept. Det er derfor forståelig at dette var noe som utløste frykt i nabolaget hvor de tidligere hadde følt seg så trygge. Enid fortalte den samme dagen som dette møtet ble holdt at det tidligere hadde bodd mange politimenn og lærere i dette nabolaget, og at det

¹⁴ Rute-taxier kjører en mer eller mindre fastlagt rute og fyller opp bilen før den kjører.

derfor har vært svært få innbrudd der. I det siste hadde det begynt å flytte inn en del andre typer folk.

Etter at jeg flyttet til Willowdene skjedde det flere drap akkurat i det området hvor Junior, Enid og Danielle bor. Danielle fortalte meg at faren hadde sagt at nå var det bestemt, nå skulle han flytte til USA. Han jobber allerede i Florida, og drar fram og tilbake dit, men til nå har han ikke gjort alvor av å bosette seg der.

Leighton jobbet en stund i Miami, men flyttet tilbake for noen år siden. Han har tatt flere korte utdannelser på Jamaica, og jobber nå på et bilverksted som mekaniker. Ifølge ham har han en relativt høy lønn i den jobben har nå på Jamaica, i forhold til hva andre får i lignende jobber, men han hadde lenge likevel ikke råd til å reparere bilen sin slik at han kunne kjøre til jobb som er i en annen by. Derfor tok han offentlig transport, noe som både koster masse, og som tar veldig lang tid. Leighton snakket flere ganger om at han føler at han kanskje etter hvert må flytte ut av landet igjen. Han nevnte aldri det økonomiske aspektet ved å emigrere, det han fokuserte på var at han ikke føler seg trygg. Det skjer stadig nye drap, noe som også ble fokusert på i media. Han synes det er veldig synd at man skal føle seg så redd og at man må være så forsiktig, spesielt med å gå ute om kvelden. Han vil veldig gjerne bo på Jamaica, men har flere ganger sagt at han ikke synes det er noe liv når han ikke kan gå ut om kvelden og føle seg trygg. Høy kriminalitetsrate er ikke et nytt fenomen på Jamaica, selv om det ofte kan virke som om det bare blir mer og mer kriminalitet når man leser aviser eller ser på nyhetene. Han er opptatt av å følge med på hva som skjer i samfunnet, og kan nok bli litt påvirket av medias framstilling av kriminaliteten. En annen forklaring på det at kriminalitet på Jamaica oppleves så ille at han føler han må flytte er at det at han har bodd i utlandet gir ham et litt annet perspektiv på ting. Han har selv opplevd hvordan det kan være å bo et annet sted og sett at det ikke må være slik at en ikke kan gå ute på gata om kvelden. I tillegg har det vært noen episoder som nok har påvirket ham til å føle seg mindre trygg. Når han tar buss fra jobben stopper den ute på hovedveien, og da er det et lite stykke å gå til huset der han bor. En kveld hadde han blitt stoppet på en sti på vei hjem av noen som skulle rane ham. Det var to

menn, men det var mørkt, så han kunne ikke se hvem det var. Han hadde ikke noe penger på seg og i og med at den ene hadde en pistol turte han ikke si det. Han fryktet at de hadde skutt ham hvis han hadde sagt det fordi de ville tenke at han ikke ville samarbeide. Takket være det stummende mørket klarte han å komme seg unna.

Etter flere drap på elever på en videregående skole ble det slått opp i avisene at mange av disse skoleungdommene ønsket å emigrere fordi de var redde for å bli i landet. I en annen avisartikkel som baserte seg på undersøkelser fra PIOJ stod det at jamaikanere som hadde migrert til USA, og som holdt på å søke om permanent opphold i landet, oppga kriminalitet og å få det bedre økonomisk som de to viktigste grunnene for at de hadde migrert¹⁵.

Omsorg og enklere liv

Mrs Thompson har i mange år nå (siden 1998) bodd det meste av året i Florida hos dattera si. Hun har uttrykt flere ganger at hun er veldig stolt over det hun har klart å utrette i livet sitt og vil nå helst ta livet med ro. Når hun er på Jamaica er alt mye mer tungvint enn det er for henne i USA. Hjemme i huset sitt på Jamaica må hun stort sett ut for å hente vann fra en kran foran huset og vaske seg i en balje. Hos dattera bor hun i et stort hus med dusj, oppvaskmaskin og alle mulige hjelpemidler. På Jamaica må hun ta offentlig transport eller chartertaksi for å dra på markedet og handle, mens hun i USA kan få dattera til å kjøre til butikken eller hun kan handle for henne. En kamerat av Tanya fra Jamaica bor sammen med dem og han kan også kjøre henne. I tillegg er denne kameraten veldig glad i å lage mat, stort sett god jamaikansk mat, så hun trenger egentlig ikke gjøre noen ting når hun er i USA.

Slik hun har framstilt det overfor meg er hun i Florida for at det skal være noen der for sønnen til Tanya som går siste året på videregående når Tanya reiser bort på en av

¹⁵ <http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20051113/lead/lead2.html>

sine mange jobbreiser. Jeg vet ikke om han virkelig trenger at hun er der når mora er borte eller om det er mest det at hun liker å tenke at det er noen som trenger henne. Men selv om det ikke nødvendigvis er så viktig at hun er der for barnebarnet sitt er hun en stor støtte for dattera si. Dette fortalte Mrs Thompson, men jeg kunne også observere det selv både i Florida og på Jamaica. Hvis det skjedde noe mens Tanya var på jobben ringte hun for å snakke med mora si og be om råd. Selv når mora hennes var på Jamaica ringte hun gjerne flere ganger om dagen. I Florida får Mrs Thompson altså et enklere liv, omsorg fra dattera si i tillegg til at hun selv får lov til å gi omsorg. Det er nok også noen økonomiske hensyn med i bildet. Hun får Ja\$ 2000 (ca kr 200) i måneden i pensjon og det holder ikke engang til å betale for strøm og vann. Hun har i tillegg litt penger som hun har spart opp fra da hun jobbet, men det er ikke snakk om mye når det skal fordeles på så mange år. Når hun bor hos dattera trenger hun ikke betale for noe annet enn hvis det er noe spesielt hun selv vil kjøpe.

Hvorfor emigrere?

Vi har sett at årsakene informantene mine oppgir for å emigrere er meget varierte. De drar blant annet ut for å ta utdanning, skaffe seg jobb, få en bedre levestandard, prøve noe nytt, søke trygghet, få og gi omsorg og for å få et enklere liv. Det er mange forskjellige typer problemer og mange forskjellige ønsker disse menneskene har som tilsynelatende leder til det samme svaret: nemlig å emigrere. Hvorfor velger de migrasjon som løsning?

Ifølge *push-pull* modellen kan vi anta at det er de som er dårligst stilt økonomisk som vil flytte til rikere områder. Denne modellen forklarer migrasjon ved å se på kombinasjonen av *push*-faktorer, som får folk til å dra fra et sted, og *pull*-faktorer, som tiltrekker dem til spesifikke mottakerland. *Push*-faktorer kan være demografisk vekst, lav levestandard, mangel på økonomiske muligheter og politisk undertrykkelse, mens *pull*-faktorer er behov for arbeidskraft, gode økonomiske muligheter og politisk frihet. Hvis vi ser på migrasjonsmønstrene rundt om i verden er det ikke slik at det er de fattigste i verden som emigrerer (Castles og Miller 1993). De fleste av

informantene mine som emigrerte fra Jamaica kan man plassere i de mellomste sosiale lagene og passer med andre ord ikke inn i en slik modell. Ifølge *push-pull* modellen vil kun det at det finnes forskjeller i levestandard mellom ulike steder føre til migrasjonsflommer. Castles og Miller sier også at modellen er individualistisk og ahistorisk. Den legger vekt på individuelle valg om å migrere, basert på rasjonelle overveielser av kostnader og fordeler ved å bli i området hvor en kommer fra eller å dra til et annet sted. De skriver at migrantene oftere er mennesker fra de mellomste sosiale lagene fra områder som går gjennom økonomiske og sosiale forandringer (1993). Som nevnt var de fleste av mine informanter verken fra de høyeste eller de laveste sosiale lagene. Men hvilke sosiale forandringer kan vi si at finner sted på Jamaica nå som kunne være med på å påvirke folk til å emigrere? Som nevnt er det høy arbeidsledighet og høy kriminalitetsrate. 2005 var ifølge *Jamaica Gleaner*¹⁶ et rekordår når det gjelder antall drap. Selv om det lenge har vært mye kriminalitet på Jamaica er det mye fokus på at problemet bare blir større. Det at man gjennom å følge med i media får inntrykk av at stadig er flere som blir drept (Jamaica ble til og med utnevnt til ”murder capital of the world” av BBC¹⁷) kan skape et bilde av at situasjonen på Jamaica bare blir verre og verre. Dette kan forklare en del, men det er andre faktorer som også spiller inn.

Det historiske forholdet mellom Jamaica og Storbritannia er, slik jeg ser det, helt avgjørende for migrasjonen mellom disse landene. Castles og Miller påpeker også at migrasjonsbevegelser ofte oppstår på bakgrunn av tidligere bånd mellom sender- og mottakerland basert på kolonisering, politisk påvirkning, handel, investering eller kulturelle bånd (1993). Etter andre verdenskrig var det økonomiske oppgangstider i Storbritannia og det var en stor mangel på arbeidskraft. I 1948 kom det en lov (British

¹⁶<http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20060105/lead/lead5.html>

¹⁷<http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20060105/lead/lead5.html>

Nationality Act) som ga personer fra Commonwealth¹⁸ og de britiske koloniene rett til å komme og arbeide i Storbritannia (Macionis og Plummer 2002: 277). Jamaica var da fortsatt en britisk koloni og jamaikanere kunne derfor komme til Storbritannia uten restriksjoner. På denne tiden var økonomien på Jamaica fortsatt lite utviklet, og det var for mange jamaikanere som hadde for få muligheter til å skaffe seg noe å leve av. Arbeidsledighet, dårlige boligforhold og få muligheter til å komme seg oppover i sitt eget land var ifølge Foner årsaker til at mange dro fra Jamaica på 1950- og tidlig på 1960-tallet (1978). Dette varte fram til Jamaica fikk sin uavhengighet i 1962. Da kom det en lov (Commonwealth Immigrants Act) som tok tilbake rettighetene til personer fra land som er med i Commonwealth til fritt å komme inn i Storbritannia (Macionis og Plummer 2002: 277).

Emigrasjonen på 1950- og 1960-tallet er en av de største i Jamaicas historie. Det at det var så mange som dro har nok påvirket andre i ettertid i forhold til hvordan de tenker om det å emigrere. I dag vil jeg tro at de aller fleste jamaikanere enten har familie i utlandet eller i alle fall kjenner noen som har emigrert. Det ble sett på som vanlig å reise ut, uansett årsak, noe som kan være med på å forklare at alle de ulike målsetningene og problemene informantene mine hadde førte til ”løsningen” å emigrere. Dette sier noe om hva slags horisont disse menneskene har. De tenker ikke nødvendigvis at det bare er i byen de bor i eller landet de kommer fra de kan realisere drømmene sine eller tilfredsstille sine behov, enten det er snakk om trygghet eller omsorg. Diktet til Louise Bennet som jeg nevnte tidligere handler om det å migrere som noe alle gjør (”fashin”) og som derfor kan påvirke andre til å gjøre det samme. Jeg har valgt ut to vers:

Some a-go weh fe vacation

Some a-go weh fe tun “high”

¹⁸ “The Commonwealth of Nations (CN), usually known as the Commonwealth or the British Commonwealth, is a voluntary association of 53 independent sovereign states all of which are former colonies of the United Kingdom, except for Mozambique and the United Kingdom itself” (http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Nations).

Some a-go fe edication,
But de whole a dem a-fly

Dem might call me “falla fashin,”
But wah fe do me chile?
Ef yuh no falla fashin, yuh
Wi never eena style.

(Bennet 1966: 239-240)

Noen drar bort på ferie
Noen drar bort for å få høy status
Noen drar bort for å ta utdannelse,
Men alle flyr bort

De kommer kanskje til å kalle meg en etterdilter
Men hva kan jeg gjøre?
Hvis du ikke gjør som andre
Vil du aldri henge med.
(Min oversettelse.)

‘Miss Lou’ viser godt mitt poeng om at folk kan la seg påvirke om mange rundt dem emigrerer. Det er mange ulike årsaker til at folk emigrerer, men ”alle” gjør det. Hvis så mange gjør det, hvorfor ikke prøve selv, tenker kanskje mange. Det at jamaikanere fritt kunne komme til Storbritannia hadde stor betydning både for migrasjonen på 1950- og 60- tallet, men også for den videre utviklingen av migrasjonssystemet i og med at det kan påvirke andre til å migrere også.

Den påvirkningen engelskmennene har hatt på normer og verdier på Jamaica kan også være med på å skape et ønske om å migrere. Olwig skriver i en artikkel om mobilitet og identitet i en karibisk familie at selv om den har vært gjenstand for lite forskning har middelklassen alltid spilt en viktig rolle i karibisk migrasjon. De har vært en viktig modell for oppadgående mobilitet for personer fra lavere sosiale lag. Denne modellen er i stor grad en modell om et *respectable livelihood*, som Olwig kaller det. Hun bruker Gudemans definisjon av begrepet om *livelihood* som en kulturell modell som er ”comprised of the beliefs and practices which constitute a people’s world” (gjengitt i Olwig 2002: 86). I denne artikkelen skriver hun om et familienettverk som har sine røtter på den vest-indiske øya Dominica. Deres sosio-kulturelle bakgrunn er imidlertid viktigere enn hvilken øy de kommer fra, mener hun. Verdier i *respectability* vokste først fram i de mellomste sosiale lagene i de kolonialistiske britiske karibiske samfunnene. Disse verdiene går på utdanningsmessige prestasjoner og moralske standarder som sentrerer rundt familieliv og ekteskap. I en karibisk kontekst kan disse idealene bli sett på som en del av verdisetet *respectability* som blant andre Wilson har koblet til middelklassen som vokste fram i Karibia i tida etter frigjøringen. I størsteparten av det britiske Vest-India var innføring i religion og utdanning av protestantiske misjonærer viktig for utviklingen av denne middelklassen. Årsaken til dette var, ifølge S. Gordon, at utdanning var en av de få måtene den lokale befolkningen kunne oppnå høyere status på. *Respectable livelihoods* ga derfor meget høy prestisje i det koloniale samfunnet (gjengitt i Olwig 2002). Wilson skriver at en mann er født til sin *respectability*. Den eneste måten å oppnå dette hvis man ikke har det er å dra bort i en lang periode for så å presentere seg selv som en ny mann (1973: 112).

Forestillingen om et *respectable livelihood* kan med andre ord sees på som en påvirkning utenfra som igjen fører til et ønske om å dra ut for å oppnå et slikt *livelihood*. En del av mine informanter emigrerte for å skaffe seg utdanning. Dette kan ses som en del av en prosess med å skape seg et *respectable livelihood*. Trisha var en av de som dro ut for å ta utdanning. I og med at hun måtte jobbe mye for å ha råd til å være der, og til å studere, gikk det ganske seint med utdanningen. Etter hvert kom

det også familieforpliktelser da hun fikk en datter. Dette er også en del av et *respectable livelihood*. Hun har ønsket om å gifte seg. Da jeg var i London fortalte hun meg at hun ønsket å bli fridd til innen jul og så ville hun gifte seg innen neste jul. Dawn dro til London også for å ta utdanning, noe hun også gjorde. Dessuten har hun planer om å gifte seg med kjæresten sin i den nærmeste framtid. Dette må også kunne kalles et *respectable livelihood*.

Samtidig kan den fleksibiliteten og åpenheten som blir sett på som en del av *reputation* også være med på å forklare hvorfor det er så mange som velger å migrere (Eriksen 1996: 296). I tilfellet med Enid som er på jakt etter noe nytt eller Dennis som bestemmer seg for å begynne å jobbe litt i USA i tillegg til på Jamaica kommer det fram en stor grad av fleksibilitet og åpenhet for nye ting. Sheldon, en jeg kjente fra Jamaica, ville bli pilot og hadde tatt den teoretiske delen av utdannelsen på Jamaica. For å fullføre måtte han dra til utlandet. Han fortalte meg at han dagen før han dro ikke visste hvor han skulle, men at han bare bestemte seg for å kjøpe billett til London. Dette viser en utrolig fleksibilitet og åpenhet for nye ting.

Slik jeg ser det kan altså begge disse verdisettene være med på å forklare hvorfor det er så mange som velger å emigrere. Også fordi det er to motstridende sett med verdier som alle jamaikanere har mer eller mindre av. Når man blir dratt i flere retninger er det vanskelig å føle seg hel. Som jeg skrev i innledningen blir den koloniserte lært til å verdsette hvitheten, som her blir konstruert som *respectability*, samtidig som han aldri helt kan klare å oppnå det. Han kan heller aldri helt bli kvitt den svartheten han har blitt lært opp til å devaluere. Kolonimakten forsøkte å få dem til å bli ”siviliserte” ved å forsøke å begrave deres kultur, konstruert som *reputation*, og ved å få dem til å ta opp de engelske verdiene. Samtidig konstruerte de jamaikanerne som ”de andre”, som primitive, irrasjonelle og late. Det å komme seg bort fra disse doble forventningene og følelsen av å være ”den andre” og ikke høre hjemme, kan være en underliggende årsak til at de ønsker å reise bort derfra. De ønsker å dra til et sted hvor de slipper å være ”den andre”, de ønsker et sted hvor de kan føle seg hjemme.

Reise tilbake

Olwig (2003: 61) skriver at få karibiere drar tilbake til Karibia. Dette var ikke det inntrykket jeg fikk da jeg snakket med jamaikanere som selv hadde reist til England. De fleste av dem sa at de skulle tilbake til Jamaica. Det gjenstår selvfølgelig å se hva de gjør i praksis. Da jeg spurte dem om de hadde tenkt å dra tilbake var det flere som sa at de ikke kunne det, men etter hvert i samtalen kom det ofte fram at de hadde tenkt å dra tilbake når de ble eldre, bare ikke nå.

Trisha var helt klar på at hun etter hvert skal flytte tilbake til Jamaica. Som jeg viste tidligere i dette kapitlet har hun ikke planer om å bo der hele tida, men hun vil være der så mye av tida som mulig. Selv om hun etter planen skal være en like stor del av året i London som på Jamaica snakker hun som om hun skal bo på Jamaica. Det er der hun skal ha livet sitt. Hun skal bare jobbe i England.

Dette fokuset har foreldrene hennes også. De skal dra hjem til Jamaica og få et bedre liv enn de hadde før de dro. Mora hennes har planer om å dra så fort som mulig, muligens så tidlig som denne sommeren. Hun drar så snart hun har spart seg opp nok penger og Trisha har kjøpt et hus som hun og ungene kan bo i. Trisha må bare vente på å få svar på søknaden om permanent opphold før hun kan dra til Jamaica for å kjøpe hus. Mora fortalte at hun står opp grytidlig om morgenen for å vaske kontorer og jobbet igjen om ettermiddagen til seint på kveld. Faren til Trisha kommer til å bli i London til han har nok penger til å kunne kjøpe et lite hus til seg selv. Han bor sammen med mora til Trisha nå, men ifølge Trisha, synes han at han er for gammel til å bo sammen med noen, så det ønsker han ikke fortsette med når han drar tilbake til Jamaica.

Trisha lengter etter strendene og festene på Jamaica. Hun sa, i en tullede tone, at det var urettferdig at jeg hadde fått vært på Jamaica og dratt på *Hellshire*, en strand i nærheten av Spanish Town, uten henne. De første årene hun bodde i England hadde hun ikke råd til å dra til Jamaica på besøk, og nå kan hun ikke fordi immigrasjonsmyndighetene har passet hennes. Det er tre år siden hun søkte om

permanent oppholdstillatelse, men hun har fortsatt ikke fått svar. Det første hun skal gjøre når hun får det er å dra til Jamaica på ferie. Barnevernssaken angående ansvarsovertakelse av dattera til tanta er fortsatt ikke avgjort, mye på grunn av at de ikke vet om hun kommer til å få bli i landet. Barnevernet har derfor satt press på immigrasjonsmyndighetene for at de skal ta en avgjørelse snart. Når hun synes hverdagen er trist og kjedelig tenker hun på Jamaica med sine strender og bra fester. Det er det hun legger vekt på når hun snakker om landet sitt.

Det er et slikt Jamaica Tanya drar tilbake til. Hun har ikke planer om å flytte tilbake til Jamaica, men hun drar dit ca hver sjette uke. Hun har fortsatt en masse venner der, og av og til reiser hun sammen med venner som også er fra Jamaica. De leier en bil, drar på stranda, på musikkfestivaler og på fester. I tillegg går hun til frisør for å sette på hår og til forskjellige skjønnhetsbehandlinger. For henne er det et feriested, og det er ikke så ofte hun er hjemme i huset hvor hun vokste opp. Hun bor på hoteller på andre steder på øya eller hos Carlton i Kingston. Hun var på Jamaica tre ganger i løpet av tida jeg var på øya på feltarbeid. Alle gangene dro hun dit på grunn av noe spesielt som skjedde, enten det var jazzfestival eller karneval. Slike ting skjer ikke i Spanish Town, noe som er en del av forklaringen på at hun stort sett ikke bodde hjemme hos mora.

Frisøren til Trisha (Jane), som kom til London da hun var elleve, reiser til Jamaica minst en gang i året. Hun har en kamerat som bodde en stund i London, men som måtte flytte tilbake til Jamaica. Grunnen til det, ifølge henne, var det stressende livet i London. Hver gang han var på besøk på Jamaica følte han seg så bra og avslappet, mens han i London brukte smertestillende medisiner hele tida. Han fant derfor ut at han ikke kunne leve der. Jane var også helt enig i at det var mye mer stressende i London enn på Jamaica. Hun forklarte at hvis man en måned ikke har penger til å betale husleie er ikke det noe problem. Da betaler man når man får tak i penger. Det er spesielt festene hun drar til Jamaica for. Hun fester også mye i England, men hun liker spesielt godt å gå ut i Kingston. Det er så mye mer liv der, og hver gang hun drar dit får hun nye venner, fortalte hun.

Ei jente i tjuåra som Dawn introduserte meg for (Dionne) viste seg å være halvt trinidadisk og halvt jamaikansk. Hun ble født i Storbritannia, men har foreldre fra Karibia. Mora hennes kom fra Jamaica da hun var tolv. Årsaken til det var at mora hennes døde, og det var ingen som kunne ta seg av henne. Hun ble da sendt til en atten år eldre bror som bodde i London. Faren hennes er fra Trinidad, men kom til England da han var elleve. Fra Dionne var to til åtte år gammel bodde de på Trinidad. Hun har kun vært på Jamaica i to uker da hun var atten. Nå er hun i midten av tjuåra og har tenkt å flytte til Trinidad så fort hun er ferdig med utdannelsen sin neste år. Årsaken til det er at hun tror hun kan få en "nicer lifestyle" der. "I London må man som advokat stort sett jobbe til midnatt. Sånn er det ikke der... Det er ikke sikkert at jeg kommer til å bli der, men jeg vil bare prøve, gjøre noe annerledes". Litt senere fortalte hun at hun også gjerne vil at eventuelle barn skal vokse opp i Karibia. "Det er ikke så bra å ha barn i England. Hvis jeg får jenter er det ikke så ille, men det er et veldig negativt bilde ("negative image") som blir skapt av svarte gutter her. Derfor kan det bli vanskelig for dem å vokse opp her". Hun har også et bilde av Karibia som mer avslappet, og det er den største årsaken til at hun vil flytte dit, i tillegg til at hun har lyst å prøve noe nytt. Det er tydelig at fordommer, som hun mener mange i England har om svarte menn, også spiller en rolle i hennes avgjørelse om å flytte til Trinidad.

Ei annen venninne av Dawn ble også født i England, men begge foreldrene hennes er fra Jamaica, og hun så på seg selv som jamaikansk. Mora hennes kom til Storbritannia da hun var fem år gammel og har ikke vært tilbake siden. Faren kom da han var elleve, men han har vært mye på Jamaica etter det. Hun vokste opp med mora, men faren har vært der i perioder. Hun har lyst til å flytte til Karibia når hun blir gammel, men hun vet ikke om det blir Jamaica. Det hun er helt sikker på er at hun ikke kommer til å bli i England. "Her tar de ikke vare på de eldre. Folk tenker bare på penger, og det er ikke noe virkelig samfunn lenger. Folk bryr seg ikke om hverandre." Hun fortalte videre at hun har venner på noen av de andre øyene i Karibia, så det kan tenkes at hun ønsker å flytte til en av disse øyene. Hun sier med andre ord at hun ikke

ønsker å bo i et samfunn hvor de eldre ikke blir satt pris på og hvor de ikke blir tatt vare på. I tillegg ønsker hun å flytte til et sted hvor hun har venner fra før.

Flere unge kvinner som kom til London som voksne har fortalt at de satser på å kunne dra tilbake når de er førti. Det som går igjen er at de tenker at da bør de ha spart seg opp nok penger til å kunne kjøpe et hus på Jamaica samtidig som de ikke er for gamle til å kunne nyte livet der. Når jeg spurte om de hadde tenkt til å reise tilbake svarte noen først nei, og så kom det fram senere at de hadde tenkt å flytte dit senere. For eksempel var det ei jente (Claudette) som først sa at hun ikke hadde planer om å flytte tilbake til Jamaica, men så kom det etter hvert fram at hun kommer til å flytte når hun blir gammel (altså førti). Når de fikk spørsmålet om de hadde tenkt til å reise tilbake tolket de det nok som at jeg spurte om de hadde tenkt å reise tilbake i løpet av den nærmeste framtid. Det at det er langt inn i framtiden gjør også at man kan ha store drømmer om hva man skal ha fått til innen den tid uten at man nødvendigvis trenger å ha så konkrete planer om hvordan man skal få det til. Det at så mange nevnte alderen førti får meg til å tenke at det må være noe spesielt med det i deres mentale biografi. Forskning fra Vest-India viser at førti markerer et skille i manges liv. Wilson skriver om hvordan mange menn forandrer seg når de runder førti. De har kanskje vært i utlandet en stund, tjent penger og så kommer de tilbake, bygger hus, gifter seg, begynner å gå i kirka og lever et *respectable* liv (1973). Dette minner veldig om det de kvinnelige informantene mine fortalte. De vil dra tilbake når de har tjent penger og så vil de bygge hus. Forskjellen er imidlertid at de har ønsker og planer om å gifte seg mye før de bli førti. I tillegg fokuserte noen på at de ville dra tilbake når de er førti fordi de da fortsatt er unge nok til å kunne nyte livet og ha det gøy.

Trisha sa også det til meg at hun kommer til å flytte til Jamaica når hun er førti. Hun fortalte at hun vil pensjonere seg og bare ha det gøy. Dette sa hun ganske raskt etter at jeg hadde kommet til London. Hun synes det kunne være bra å pensjoneres når hun er førti slik at hun kan ta igjen for all den moroa hun har gått glipp av på grunn av alt slitet med jobb, studier, aleneansvaret for to små barn og alle konflikter med tanta og andre slektninger.

Det å bygge hus i hjemlandet skriver også Olwig om. De siste tiårene har flere og flere migranter bygd hus der de kommer fra for å kunne leve der som pensjonister. For migrantene symboliserer familieeid jord stabilitet, kontinuitet og tilknytning ("rootedness") i Karibia. Selv om de ikke flytter tilbake holder de som er født i Karibia som regel tett kontakt med familien som er igjen på øya. Nå som det er billigere transport enn det var tidligere drar også mange tilbake på besøk i perioder, sier hun (Olwig 2003). Selv om Trisha ikke kommer til å flytte til Jamaica med det første skaper dette huset hun har planer om å kjøpe et sterkere bånd til Jamaica.

Også når det gjelder tilbakevending kan makrostrukturer legge føringer. Siden 1993 har regjeringen på Jamaica satt i gang et program for å påvirke profesjonelle til å flytte tilbake til Jamaica. Dette programmet har fokusert på to ulike aspekter. Det ene er at de forsøker å legge til rette for at jamaikanere i utlandet skal returnere ved å ta for seg de umiddelbare behovene assosiert med tilbakevendingen. Dette har blitt gjort ved å skaffe til veie informasjon, gjøre systemer og prosedyrer i forbindelse med tilbakevendingsprosessen enklere og generelt oppmuntre personer som ønsker å arbeide. Det andre fokuset har vært å forsøke å få profesjonelle på et høyt nivå med teknisk eller leder-kompetanse til å returnere for å fylle posisjoner i den offentlige sektoren (Thomas-Hope 2002).

Slik jeg ser det er det en del forhold på Jamaica som får folk til å tenke at det kunne vært bra å dra til et annet land. Dette er spesielt arbeidsledighet og kriminalitet. Samtidig er det historiske forholdet mellom Jamaica og England meget viktig i opprettelsen av migrasjonsstrømmen mellom disse to landene. Det at noen har begynt å migrere kan også påvirke andre til å vurdere det. I tillegg mener jeg at søken etter et *respectable livelihood* med utdanning og familie kan være en del av forklaringen på hvorfor så mange velger å emigrere. Den åpenheten, spontaniteten og fleksibiliteten som jamaikanere i større eller mindre grad er forventet å vise er også med på å forklare at så mange kaster seg ut i det å flytte til et annet land med alle de endringene det fører med seg. Den underliggende årsaken kan likevel være at de forsøker å finne et sted hvor de slipper å være "den andre", hvor de kan føle seg hjemme.

Mange av mine informanter sa at de ønsket å flytte tilbake til hjemlandet sitt etter hvert. Det var flere forhold som gjorde at informantene mine heller ville bo på Jamaica i framtida. Noen måtte spare seg opp nok penger til å kunne leve godt på Jamaica, som var årsaken til at de hadde emigrert til å begynne med. Flere unge kvinner hadde som mål å ha kjøpt seg et hus på Jamaica og flytte tilbake dit når de blir førti. Da er de fortsatt ikke for gamle til å ha det gøy og nyte at de er på Jamaica. Akkurat som på Jamaica oppga informantene mine i London veldig mange ulike grunner for å migrere. De som ønsket å dra fra Jamaica klagde på kriminalitet og arbeidsledighet, mens de som ønsket å dra tilbake dit tenkte mer på det som et sted hvor de kan ha det gøy og hvor livet er mindre stressende. Det at de oppgir så mange ulike grunner, uansett om det er for å dra fra Jamaica eller for å dra tilbake dit, sier muligens noe om at det er noe annet som ligger under. På samme måte som de drar til Storbritannia eller andre steder for å slippe unna følelsen av å være annerledes og å ikke høre hjemme drar de tilbake av samme grunn. De finner ikke det de leter etter der heller og vil derfor reise tilbake for å forsøke å finne det der. Dette kan være med på å forklare at det er så mange jamaikanere som reiser fram og tilbake mellom Jamaica og andre land.

Denne ”pendlingen” fram og tilbake har følger for barna til disse personene. Det er ikke alltid barna kan være sammen med foreldrene når de bor en stund på ett sted og en stund på et annet. Samtidig finnes det også grunner for å sende barna sine til et annet land enn de selv er. Det er dette jeg skal gå over til å diskutere nå.

Barnemigrasjon

Mange jamaikanere jeg kjente i London hadde enten latt barn være igjen på Jamaica, hadde selv blitt sendt til England som barn eller hadde planer om å sende barn til Jamaica. Dette er en annerledes form for migrasjonsbeslutning i og med at det er noen andre, som oftest foreldrene, som bestemmer om barna skal dra. Hvordan forklarer de dette valget? Først skal jeg presentere en case med ei jente som ble sendt til London

da hun var liten. Deretter skal jeg ta for meg en case med ei jente som skal sendes fra London til Jamaica.

Jane er ei jente i midten av tjueårene som ble sendt til London da hun var elleve år gammel. Slik Jane fortalte det, var det bestemora som hadde spurt om ikke Jane kunne komme og bo hos henne. Hun hadde alle de andre barnebarna rundt seg i og med at de alle bor i London, men hun hadde aldri møtt Jane. Mora mente at det ville være bedre for henne i England i og med at hun ville få mye større muligheter der i forhold til om hun hadde blitt på Jamaica. Jane forklarte at hvis man ikke har mye penger er det vanskelig å komme seg oppover på Jamaica. Man kan ikke sende barna sine på en av de bedre skolene fordi det koster mye penger, og man har ikke råd til å sende barna sine på universitet. Hvis man ikke har gått på en god skole har man i tillegg dårligere muligheter for å kunne komme inn på et bra universitet. Hun fortalte at hun syntes det var forferdelig å komme til London da hun var så ung og for å bo sammen med en kvinne hun aldri hadde møtt før. Etter hvert fant hun seg mer til rette, ble kjent med andre elever og likte seg bedre og bedre. Hun fikk seg en utdanning som frisør, og da jeg møtte henne drev hun sin egen frisørsalong. Hun mener selv hun har nådd mye lengre enn hun ville gjort hvis hun hadde blitt på Jamaica. Nå som hun har blitt voksen ser hun at det mora gjorde var veldig bra. Hun ville til og med ha gjort det samme med sine barn. Hvis hun bor på Jamaica når hun får barn kommer hun også til å sende dem til slektninger i London slik at de kan få de samme mulighetene som hun selv fikk.

Trisha har planer om å sende dattera si til Jamaica. Hun fortalte at dattera skulle dra sammen med bestemora, Maxine, september året etter, og at hun skal bli der til hun skal på college. ”Da har hun verdiene (”the principles”) inne slik at hun ikke så lett blir påvirka av folk i England”, sa hun. Hun la ut om hvordan barn og ungdommer oppfører seg i London: ”Niåringer røyker, tiåringer har sex og så bruker de stoff.” Og så ville hun ikke at dattera en dag skulle ringe barnevernet og si at mora slår henne, og så får de ansvaret for henne.

Jeg spurte henne om det ikke kom til å bli vanskelig ikke å ha dattera si hos seg. Hun har tidligere sagt flere ganger at hun ikke kan sove uten henne. Hun har for eksempel fortalt meg at hun har dratt hjem midt på natta selv om hun egentlig skulle overnatte hos ei venninne eller hos kjæresten fordi hun ikke fikk sove uten henne. Hun svarte at det kommer til å bli vanskelig for dattera, men hun tror det blir vanskelig å ha henne der i London fordi hun er redd for at dattera skal begynne å røyke og drikke og bruke narkotika. Hun la vekt på at dattera er ganske vill allerede, bare fire år gammel, hun elsker fester, musikk og å danse. Deretter sa hun: ”hvis jeg gifter meg med en bra mann kan jeg kanskje hente henne tilbake igjen”.

Ved en senere anledning fortalte hun meg om venninna si fra Nigeria som har sendt alle tre barna sine til hjemlandet for å bygge opp immunforsvaret deres. Hun mener at det er altfor reint i England, så barna blir ikke utsatt for bakterier og dermed får de et svakt immunforsvar. Det samme skjedde med kjæresten til Trisha. Han ble født i England og ble sendt til Nigeria da han var tre for å gå i barnehage der i tre år. Da Trisha fortalte meg dette var hun helt enig i at det var en god idé og brukte dette som enda et argument for å sende dattera til Jamaica.

En dag vi stod og lagde mat sammen kom det fram en annen grunn til at hun ønsker at dattera skal vokse opp på Jamaica. Hun liker ikke at alt er så lettvinnt i England hvor alle bruker vaskemaskin og mikrobølgeovn. På Jamaica er det, så vidt jeg vet, fortsatt ikke vanlig å ha vaskemaskiner og heller ikke mikrobølgeovn. Da Trisha dro fra Jamaica i 1999 var det enda mindre vanlig. De som har råd til det har gjerne en som kommer og vasker tøyet for dem, men dette er ikke Trisha vokst opp med. Hun fortalte at hun ikke synes det er bra sånn som folk blir vant med i London, at man kan kjøpe ferdig mat som man kan bare putte i mikroen og at man bare kaster klærne sine i vaskemaskinen og så blir de vasket. Hun ønsker ikke at dattera skal vokse opp og være vant med det.

Avgjørelsen om å sende dattera si til Jamaica var tydeligvis noe Trisha tenkte mye på. Jeg initierte aldri noen samtaler om dette, det var alltid hun som begynte å snakke om det. Dette tyder på at det for henne er en stor avgjørelse, og ikke noe hun gjør helt

uten videre. Det at hun snakket mye om det kan også være et uttrykk for rettferdiggjøring overfor seg selv, og kanskje meg, om å sende dattera si til Jamaica for å bo hos bestemora der. Jeg fikk lese rapporten som ble skrevet om henne, og noen personer i hennes omgangskrets, da hun ble utredet for å se om hun kunne passe til å få full omsorg for dattera til tanta hennes. Der stod det blant annet om det at flere av slektningene til Trisha hadde forlatt ett eller flere barn, flere av dem ganske unge, for å dra til England. Det ble framstilt som om de gjorde hva som helst for å dra til England og for å få bli der, uten å tenke på barna sine. Det stod i rapporten at de hadde spurt Trisha om hva hun syntes om dette og var nokså bekymret over at hun ikke oppfattet dette som noe problematisk. De var redde for at hun ikke hadde god nok forståelse av hvordan det kan være for et barn å være separert fra mora. Da Trisha fortalte meg om denne rapporten var hun ganske frustrert over at de to som hadde laget denne rapporten var henholdsvis kineser og hvit. De forstod ikke hennes kultur, mente hun. Det at hun forstod at det å la barna sine vokse opp hos noen andre enn foreldrene ble sett på som dårlig i Storbritannia har kanskje vært med på å få henne til å finne flere gode begrunnelser for å gjøre det.

Hun veide Storbritannia og Jamaica opp mot hverandre som land å vokse opp i og sistnevnte kom helt klart best ut. Hun fant ut at dattera kommer til å ha bedre av å vokse opp der. Det er også et spørsmål om hvem dattera vil få det best hos. Flere ganger har Trisha fortalt at hun ikke føler at hun har kontroll på dattera si. Dette har jeg også observert selv. Den lille tida de har sammen er Trisha ofte sliten og da gir hun seg ofte hvis dattera maser om noe. Bestemora hennes er mye strengere, så når hun er sammen med henne kommer det ikke en lyd fra henne. Hun gjør det hun blir bedt om å gjøre og leker rolig alene uten stadig å kreve oppmerksomhet, slik som hun gjør med mora. Det at bestemora har dette forholdet til henne spiller nok også en rolle i beslutningen om å sende henne til Jamaica.

Som nevnt var det mange jamaikanere som lot barna sine være igjen på Jamaica da de dro til Storbritannia. En av disse var mora til Trisha, Maxine. Hun dro til London og lot de to yngste barna være igjen. Sønnen var da seks år gammel og dattera 16 og

dattera fikk ansvaret for å passe på broren sin. Trisha har fortalt at mora synes at det er vanskelig å være borte fra dem, men det er bare noe hun må gjøre. Ved å være i London får hun muligheter til å tjene veldig mye mer enn hun kunne ha gjort på Jamaica. Hun mener derfor at det er mye bedre for barna at hun er i England og tjener penger. Hun skal dra tilbake så fort hun har tjent seg opp nok penger til å kunne leve greit på Jamaica og så fort Trisha har fått ordnet med et hus hvor de kan bo. Nå bor barna, som nevnt, i et lite ettromshus i en *ghetto* i Spanish Town, men Trisha vil at de skal få et bedre hus i St Andrews, som er et område hvor slektninger av mora bor. I dette tilfellet er det snakk om en begrenset tidsperiode, til sammen blir det rundt fem år hun har vært borte fra dem. Fokuset har hele tida vært at hun må dra og tjene penger, og så kommer hun tilbake til dem. Hun har også støttet dem økonomisk mens hun har vært borte. Da jeg var innom dem i januar sendte de med meg en masse ting som jeg skulle gi til de to barna. Det var blant annet flere par joggesko og noen vesker.

Carlene er en kvinne i trettiåra som hadde vært i Storbritannia i seks år da jeg gjorde på feltarbeid. Jeg møtte henne gjennom Karen. Hun giftet seg året før med en nigeriansk mann med britisk statsborgerskap og hun har et barn i Canada og to på Jamaica. Mora tar seg av de to på Jamaica og barnet i Canada tar barnefaren seg av. I tillegg har hun og mannen hennes fått en gutt som var tre år da jeg møtte henne. Hun fortalte at faren til barna hennes på Jamaica aldri har støttet dem økonomisk, så hun må forsørge dem helt alene. Den våren jeg var der ble begge ferdige på skolen, så hun var nødt til å sende dem mye penger. I tillegg sender hun dem pakker med mat og drikke innimellom. Planene hennes er å bli i Storbritannia i en del år framover, og så har hun tenkt å få dem til å komme og bo hos henne så fort hun får papirene sine.

I det første tilfellet er det barnas beste som står i sentrum. Maxine mener at hun kan gi dem et bedre liv ved å tjene penger i England som hun ikke hadde hatt mulighet til på Jamaica. Dette veier altså opp for det at hun ikke er der sammen med barna sine. I det andre tilfellet mener også mora at hun gjør noe bra for barna. Det at hun dro til

England og giftet seg kan være bra for barna hennes fordi de selv får mulighet til å komme dit senere, og dermed få bedre muligheter enn de ville hatt på Jamaica.

Vi har sett at disse kvinnene ser dette som den beste løsningen for barna sine. Omstendighetene gjør at det beste for barna betyr at de må være et annet sted enn mødrene sine. Samtidig mener jeg at man ikke kan forklare dette uten å se på forholdene på Jamaica. Barnesirkulering er "the transfer of nurturance responsibility for a child from one adult to another" (Fonseca 1986: 15) og det er en meget vanlig praksis på Jamaica.

Mange informanter på Jamaica fortalte meg at de har vokst opp i flere forskjellige hjem, gjerne på forskjellige steder i landet. I perioder har de bodd hos mor og i andre perioder hos bestemor eller noen bekjente av familien. Som jeg nevnte i innledningen bodde den ene sønnen til Tanya hos bestemora det meste av oppveksten. Han ble født i USA og hadde derfor amerikansk pass. Etter å ha vært noen år på Jamaica kom han til Florida da han var fem år gammel. Han ble der ikke lenge fordi han, slik Winston husker det, ikke likte seg der. Mrs Thompson og mora til Winston hadde kjent hverandre en stund, og da barnebarnet til Mrs Thompson dro til USA spurte hun om Winston kunne bo hos henne en stund. Dette var det Mrs Thompson som fortalte meg, hun sa at hun kunne trenge selskapet. Mora til Winston bodde og bor fortsatt i *ghettoen*, og det var vanskelig økonomisk for henne å ta seg av alle barna. Gjennom hele oppveksten bodde Winston i perioder hos Mrs Thompson. Også da jeg var der som utvekslingsstudent sov han noen netter hos Mrs Thompson og noen netter i *ghettoen*. Når han var hos Mrs Thompson gjorde han ofte reint eller lagde mat. I tillegg til selskapet, som Mrs Thompson satte så pris på, kan behovet for hjelp i huset også ha vært en del av motivasjonen til å ta inn barn i hjemmet. Winston var heller ikke den første som fikk bo hos henne. Jeg har møtt flere som i perioder har bodd hos Mrs Thompson og som er veldig takknemlige for at hun har hjulpet dem. Ingen av dem er i slekt med henne og de jeg møtte kom alle fra *ghettoen*. Når hun har snakket om dem har hun vært veldig stolt av hva disse personene som har bodd under hennes tak har klart å oppnå i livet. Dette virker det som om hun tar litt av æren for.

Dette er med på å sannsynliggjøre at denne praksisen har med økonomi å gjøre. Barna kan få det bedre hvis de bor hos noen som har bedre råd i en periode. De som tar imot får selskap, noe som spesielt er bra hvis det er noen som ikke har barn eller som bor alene. I tillegg kan de få hjelp i huset. I tilfelle med min vertsmor får nok hun også den gode følelsen av at hun har vært med på å hjelpe noen til å gjøre det bra i livet. Claudia Fonseca har skrevet om et system av barnesirkulering blant fattige husokkupanter i Brasil. Hun skriver at vanskelige økonomiske forhold helt klart spiller en rolle, men det alene kan ikke forklare noe, mener hun (1986).

I de tilfellene hvor ansvaret for barn har blitt overført til slektninger har ikke økonomi vært et tema. Når det gjelder dattera til Trisha har ikke mora bedre økonomiske forutsetninger for å ta vare på henne. Det samme gjelder med Mrs Thompson og Tanya. Hun har lenge jobbet i hotellbransjen, en stund i en lederstilling, og fått veldig godt betalt. Dette handler muligens mer om hvordan de tenker om omsorg for barn.

Da det var klart at Karen ikke kom til å klare å ta vare på dattera si selv og at barnevernet ville plassere henne hos en annen familie trengte ikke Trisha tenke seg lenge om. Hun skulle selvfølgelig ta vare på henne. Hun var alene om omsorgen for dattera si på fire år som hun ikke engang hadde mulighet til å hente i barnehagen eller se noe særlig mer enn på morgenen og i helger. Likevel virket det som om det var en selvfølge at hun skulle ta seg av en liten baby fordi denne babyen var en del av familien. Hun sa også at hun kom til å få hjelp av mora og av andre slektninger, så det kom ikke til å bli noe problem. Selv om hun hadde bodd hos tanta i flere måneder var ikke forholdet mellom dem spesielt godt. Ifølge Trisha gjorde sykdommen at hun hadde meget dårlig dømmekraft og gjorde derfor mange ting som gikk ut over både Trisha og dattera. Det var spesielt ting hun hadde gjort overfor dattera Trisha hadde vanskelig for å tilgi og som derfor gjorde forholdet til tanta vanskelig. Det var derfor ikke for tanta skyld at hun skulle ta vare på dattera hennes. Hun sa imidlertid at hun ikke ville at hun skulle forsvinne fra familien. Selv om barnevernet er inne i bildet i dette tilfellet viser det hun sier og gjør hvordan hun tenker om omsorgen for barn i familien.

Saken er fortsatt ikke avgjort, så hun vet ikke helt sikkert om hun får ansvaret for den lille jenta. Det er bestemt at hvis hun får omsorgsansvaret for den lille babyen kommer hun til å sende henne også til Jamaica med bestemora og. Jeg ble litt overrasket da hun sa det, men for henne gjelder alle begrunnelsene for å sende dattera si også for den lille babyen. Hun mener det er best for dattera si å vokse opp på Jamaica, da er det også best for babyen. I tillegg har hun også begynt å bli vanskelig nå, har hun fortalt.

Jeg fikk ikke inntrykk av at avgjørelsen om at Maxine skal ta over omsorgen for disse to barna var stor eller vanskelig. Da Trisha fortalte meg det var det som om det var en selvfølge at mora skulle gjøre det. Dette sier noe om hvordan de tenker om ansvaret for omsorgen for barn. Dette kan muligens ha med hvordan mange hushold blir organisert på Jamaica. Mange hushold består av en kvinne, hennes døtre og deres barn. Da deles ofte omsorgsansvaret for barna mellom de to. Andre hushold består av kun en kvinne og hennes barn. Denne kvinnen blir derfor nødt til å ha både en forsørgerrolle og en omsorgsrolle.

Husholdsorganisering kan med andre ord være med på å forklare denne praksisen med barnesirkulering. Dette handler igjen om mangel på stabilitet i forhold, som er noe Fonseca mener har med praksisen barnesirkulering. Hun skriver at hvis man ser bort fra konene til butikkeiere og menn med fast inntekt har hver kvinne gjennomsnittlig hatt tre forskjellige ektemenn. Spesielt kvinner som er i den alderen at de får barn forblir sjelden single så lenge. Mennene tjener alltid bedre enn kvinnene, så det kan være helt nødvendig økonomisk sett for dem å være i et forhold. I tillegg er det et ganske stort sosialt press mot at en kvinne skal forbli singel. Mens kvinner får anerkjennelse for å ta vare på et barn er det eneste ansvaret menn har å støtte barnet økonomisk. Etter at mor og far går fra hverandre skal faren ideelt sett fortsette å støtte økonomisk, men av flere grunner fortsetter ikke fedrene så lenge med dette. Når det kommer en ny mann inn i bildet er de gjerne ikke så villige til å støtte en annen manns barn fordi de tenker at de ikke kommer til å få noe igjen for det, noe som fører til at

mange kvinner må velge mellom den nye mannen og barna. Det kan føre til at omsorgen for barn blir overlatt til andre (1986).

En av begrunnelsene Trisha gir for å overlate ansvaret for dattera si til mora er at hun ikke klarer å kontrollere henne på egen hånd. Hvis hun blir gift med en bra mann som kan hjelpe henne med barna kan hun hente henne tilbake igjen. I dette tilfellet har nok det at Trisha er alenemor en viss betydning for beslutningen.

Fonseca skriver at flytende husholdsgrenser er nært knyttet til praksisen barnesirkulering. Naboer spurte gjerne om de kan låne en søt baby noen timer eller noen dager. Andre gikk sammen om ansvaret med å oppdra barn. Halvparten av plasseringene var likevel ikke slike gradvise, frivillige overføringer, men resultat av brudd i hushold. Det var ikke så stor stabilitet i ekteskapene til de som bodde i dette området (1986). Dette første kan man også si om Jamaica, selv om jeg ikke observerte at noen lånte naboens baby fordi den var søt. Jeg kunne stadig observere hvor flytende husholdsgrenser er i mange miljøer. Etter mine observasjoner er dette mer utbredt i lavere sosiale lag og på landet.

Der jeg var på besøk på landet varierte det fra gang til gang og fra natt til natt hvem som sov i huset der jeg overnattet og fra dag til dag hvem som spiste sammen. Mange har flere hus hvor de kan sove. Sandra er en av dem. Når jeg var på besøk på landet sov hun stort sett alltid i dette huset hun og. Hun som eier det er mora til hennes *babyfather*. Mora hennes bor en tjue-minutts gåtur fra dette huset, og der bor hun mye av tida. Av og til når vi snakket sammen på telefon bodde hun hos faren sin, onkelen eller venner. Ingen av omsorgsoverføringene kan nødvendigvis direkte forklares med henvisning til flytende husholdsgrenser. Det kan likevel ha en innvirkning på hvordan folk tenker om det å la barnet bo et annet sted en stund eller å la et barn bo hos seg en stund.

Barnemigrasjon er en naturlig del av det større migrasjonssystemet. Når det er så mange kvinner som emigrerer må det nødvendigvis føre til at noen barn blir latt igjen på hjemstedet. I tillegg er det at barnesirkulering er en så vanlig praksis på Jamaica

med på å forklare hvorfor mange kvinner enten lar barna være igjen med omsorgspersoner i hjemlandet, sender dem til slektninger i et annet land eller sender dem til Jamaica for å bo med slektninger der. En del av dette handler om bedre muligheter for barna samtidig som en del også handler om å la barna vokse opp i et miljø hvor de kan få de verdiene foreldrene synes er viktige.

3. Jamaica

Kjønnsrelasjoner

I dette kapittelet skal jeg ta for meg hvordan relasjoner mellom menn og kvinner utspiller seg for å se hva dette kan si om hvilke kjønnskonstruksjoner som finnes. Kjønn er en sosial relasjon, og kvinnelighet og mannlighet gir mening i relasjon til hverandre. Som en del av dette skal jeg diskutere hvilken rolle penger og gaver spiller i seksuelle relasjoner. Dette skal jeg diskutere i krysningspunktet mellom kjønn og andre sosiale identiteter, spesielt i forhold til klasse og religion.

Gjensidig mangel på tillit

Noe som ofte kom til uttrykk i relasjoner mellom kjønn var mangel på tillit. Leighton snakket ofte om at det er så mange kvinner som har seksuelle forhold til flere menn og om mangelen på familieverdier på Jamaica. ”Hvis kvinnene kunne forandret seg litt ville ting bli bedre”, mente han. ”Da ville også menn forandre seg”. Han er 36 år gammel og har fortalt at han har veldig lyst til å finne en kvinne han kan gifte seg og ha barn med. På ansiktsuttrykket hans og hvordan han snakket om det skjønnte jeg at det var et sterkt savn for ham. Ved en annen anledning fortalte han om kvinner han hadde hatt forhold til som han etter hvert hadde funnet ut at de hadde flere menn eller at de hadde gjort ting i fortida som han ikke synes noe om. Han ga samtidig uttrykk for at det er veldig vanskelig å finne en bra kvinne som han kan stole på, som ikke kommer til å være utro mot ham. Foreldrene hans hadde levd sammen i et kjærlig forhold, slik han så det, og et slikt forhold ville han også ha.

Carlton uttrykte frustrasjon over noe lignende. Han er også i midten av trettiåra og er ikke i noe seriøst forhold. Danielle omtalte ham som den evige ungar, men det betydde nok bare at han ikke er i et seriøst forhold. Han bor alene, men en gang Tanya var på besøk på Jamaica dro vi på stranda Hellshire, og da hadde han med seg ei jente

som han var ute med. Mens vi snakka sammen kom det fram småting som de ikke visste om hverandre, så det var tydelig at de ikke hadde kjent hverandre så lenge. Det virket heller ikke som om de hadde lagt noen framtidsplaner sammen. Hun skulle flytte til Florida to uker etter for å bo sammen med noen slektninger og kanskje gå på skole. Han sa ingenting om at det kom til å påvirke planene hans om å flytte.

Carlton og jeg snakket en del om ekteskap. ”Det er en gammeldags institusjon, det er bare et stykke papir, det trenger jeg ikke. Jeg ville ikke behandle kvinnen noe annerledes om vi var gift eller ikke”, sa han. Etter hvert kom det fram at den største årsaken til at han ikke så noen vits i å gifte seg var hvordan han mente det er på Jamaica. ”Vanligvis er det ikke noen forskjell om man er gift eller ikke, de fleste er utro likevel. Og så er det ikke noe vanskelig å skille seg heller.” Han fortalte at foreldrene hans er gift, og at han derfor trodde det var vanlig da han vokste opp. ”Men foreldrene mine sover i forskjellige soverom. Hva er da vitsen med ekteskapet?” Dette kan nok ha påvirket ham mye i forhold til hva han tenker om ekteskap. Han sa videre at hvis man hadde lært barn på skolen hva det vil si å være gift, hva trofasthet betyr, hadde ting vært annerledes. ”Utroskap på Jamaica, og kanskje Karibia generelt, handler mye om mistro mellom kjønnene (”mistrust between the sexes”). Mennene tror at kvinnen kommer til å være utro, derfor er han selv utro, og motsatt. Når jeg har vært ute med jenter har jeg fått lide for hva andre menn har gjort. Mange av dem har vært sammen med menn som har vært utro og som ikke har vært til å stole på, og da tror de at jeg og skal være utro.”

Winston sa en gang vi var inne på dette temaet at ”de aller fleste menn er utro”. Da jeg spurte ham om han og ville være utro sa han:

”Det kommer an på forholdet. Hvis det er et fast (”committed”) forhold og jeg har sagt til jenta at det skal være oss to ville jeg ikke gjøre det. Helt i begynnelsen av forholdet til ekskjæresten var jeg utro, men da visste jeg ikke hva som kom til å skje, hvor forholdet gikk. Da det ble mer seriøst fortalte jeg henne at jeg hadde hatt sex med en annen jente. Hun ble veldig sint, og var det i et par uker, og så tilga hun meg. Det gjorde at jeg elsket henne enda mer. Etter at jeg hadde bundet meg til henne var jeg ikke sammen med noen andre resten av tida vi var sammen... Menn som vil være sammen med mange kvinner burde finne kvinner som ønsker det samme. De burde ikke være sammen med de som ønsker en mann de kan stole på og ha et ordentlig forhold med... Noe av årsaken til at mange menn er utro er at det er en del ting kvinner ikke vil gjøre i senga. Derfor må de gå ut for å få det fra andre kvinner”.

Denne mistroen mellom kjønnene handler ikke bare om at man ikke kan stole på at partneren skal være trofast. Det handler mer generelt om at mange kvinner ikke har tiltro til at mannen gjør det han skal gjøre eller det han sier han skal gjøre. Enid uttrykte stadig frustrasjon over at Dennis aldri gjorde det hun ba ham om. Et eksempel på det er komfyren deres som han, ifølge Enid, hadde sagt lenge at han skulle reparere. Sånn som den var når jeg bodde hos dem tok det flere timer å lage mat. Hun fortalte meg også at hvis det ikke hadde vært for at hun til stadighet maste på ham hadde han ikke fått gjort jobben sin. Av og til måtte hun til og med bli med for at han skulle få gjort det han skulle, og ikke bare sitte og drikke hele natta på barene der han har plassert maskinene sine. Danielle ga også uttrykk for at faren hennes ikke var til å stole på. Dennis har bil og det hendte han sa at han skulle kjøre henne eller oss til dit hun eller vi skulle. Hun ventet aldri lenge på at han skulle komme, og bestilte isteden taxi fordi hun regnet med at han ikke kom til å komme. Til og med mora hans viste meget tydelig at hun ikke stolte på ham. En gang jeg fortalte henne at han hadde sagt at han skulle ta meg med ut på en fest, sa hun: ”Har du ikke lært det ennå at han ikke er til å stole på?”. Hun var sikker på at han ikke kom til å dukke opp for å ta meg med ut. Noe hun hadde helt rett i.

Miller skriver at menn konstruerer sitt syn på kvinners natur når de *lime*¹⁹. Bildet de skaper er av kvinner som er ute etter å få menn for alle penger og ressurser de har og å få ham til å binde seg (1994). Noe lignende fikk jeg høre av Leighton. Jeg sa til ham at jeg hadde fått inntrykk av at det for noen jenter er veldig viktig at kjæresten bruker mye penger på dem. Det sa han at stemte. ”Noen av dem tyner ut hver siste dollar fra en mann selv om han ikke har så mye og trenger pengene for å komme seg tilbake på jobb. Det er mange jenter som utnytter menn på den måten. De fleste jamaikanske jenter tenker at de vil få mest mulig ut av mannen finansielt.” Kvinner danner sitt syn på menn på samme måte, skriver Miller. De konstruerer et bilde av dem som late, grådige, uansvarlige og uærlige (1994).

Denne kjønnsdiskursen om kvinner som prøver å få menn til å binde seg og late og uansvarlige menn passer godt med prinsippene om *respectability* og *reputation* som Wilson skriver om. Slik han ser det gjelder prinsippet om *reputation* mest for menn og prinsippet om *respectability* mest for kvinner. Sistnevnte handler, som nevnt, om seksuell anstendighet og ekteskap, verdier som er hentet fra kirka. Det å ha mange barn er grunnleggende for en manns *reputation*, og det er spesielt bra om han har barn med flere forskjellige kvinner. I tillegg er det viktig å kunne *sweet talk* med kvinner som går ut på blant annet å fortelle jenta hvor bra og pen hun er. Målet er å overbevise henne om at han mener alvor med henne og at hun derfor skal ønske å ha et seksuelt forhold med ham (1973).

Selv om jeg hørte noen menn skryte av hvor mange barn de har, dette var ofte menn fra lavere sosiale lag, var det for de fleste unge mennene jeg kjenner ikke noe tema det at de absolutt skulle ha mange barn. Det var heller å gjøre karriere eller å tjene penger som framstod som viktig. Helst må man ha både en fem-årsplan og en ti-årsplan. Winston snakket en del om dette. Han hadde helt klare mål for hva han skulle klare i løpet av de neste fem årene, både i jobben som politimann og med hensyn til utdannelse, og i løpet av livet. Det var visse karrieresteg han ønsket å ta på jobben

¹⁹ ”...where men of the area tend to hang around at particular street corners” (Miller 1994: 33).

samtidig som han ønsket å begynne å studere på universitetet og til slutt ta en master. Hans endelig mål er å bli statsminister, eller i alle fall politiker. Da Trudi snakket om hva hun ser etter i en mann var det første hun sa ”han må ha en femårs plan. Og så må de vite hvordan de skal klare å få det til. Mange andre menn jeg har møtt har sagt at de for eksempel skal ha en bil om fem år. Men når jeg spør dem hvordan de skal få til å kjøpe den vet de ikke. Det er derfor jeg bare er sammen med eldre menn”.

Noen av disse mennene som har femårsplaner synes ikke det er viktig å ha barn med flere forskjellige kvinner og synes ikke noe om å være utro når de er i et seriøst forhold. Andre, som kjæresten til Trudi, er både opptatt av karrieren og har vært utro. Samtidig kjente jeg flere kvinner som hadde flere partnere eller var villige til det hvis det kunne gi dem penger. Dette skal jeg komme tilbake til. Det å knytte kvinner entydig til *respectability* og menn til *reputation* gjenspeiler ikke mitt materiale. Dette har Wilson blitt kritisert for av flere forfattere (se for eksempel Miller 1994). Miller skriver at menn generelt uttrykker en individualistisk frihet (viktig innenfor *transience*), mens kvinner dominerer religiøsitet og fokuset på det langvarige (viktig innenfor *transcendence*). Selv om det er en overvekt av menn innenfor *transience* er det en betydningsfull del kvinner som deler disse verdiene og som lever etter dem (1994: 260-261). Jeg mener at det ikke er slik at noen mennesker har verdiene som er viktige innenfor *transience*, mens andre har verdiene knyttet til *transcendence*. Slik jeg ser det har ulike personer mer eller mindre av disse verdiene. I tillegg varierer det fra situasjon til situasjon hvilke verdier som blir viktige for en person.

Det kan også være med på å forklare mistroen mellom menn og kvinner. I og med at alle mennesker har mer eller mindre av disse motstridende verdsettene kan det være vanskelig å stole på folk i og med at man ikke vet hvilke verdier personen kommer til å handle etter. For å sette det litt på spissen: I den ene situasjonen er kvinnen seksuelt tilgjengelig, hun vil ha sex og nytelse uten å tenke på framtida. I den neste vil hun ha penger fra mannen fordi hun trenger det til mat eller klær til seg selv og barna. Hun prøver kanskje å få ham til å binde seg til henne, eventuelt gjennom giftemål. På samme måte kan mannen i det ene øyeblikket være veldig sjarmerende og fortelle

kvinnen hvor vakker hun er, at han elsker henne og at han ønsker å gifte seg med henne. Han har med andre ord fokus på framtida og det langsiktige. I det neste går han ut og gjør det samme med en annen kvinne. Winston fortalte meg en gang at mange jamaikanske menn vil ha kristne jenter fordi de ikke kom til å være utro. De tenker at de kan stole på kvinner som er kristne. Det handler muligens om at de tenker at disse kvinnene er mer forutsigbare. Det kan forklares med at de blir assosiert med verdier som er viktige innenfor *transcendence*.

Det økonomiske aspektet ved kjønnsrelasjoner

”Menn kan ikke gå ut og finne seg en kjæreste (”look ’ooman”) uten at han har penger!”

Dette var et utsagn fra en taxisjåfør som kjørte Sandra og meg til St Ann. Vi hadde noen dager tidligere vært på stranda hvor en ung mann hadde forsøkt å forføre henne. Jeg kjente ham fra da jeg hadde vært der som utvekslingsstudent. Vi gikk da på det samme treningssenteret og han pleide å følge meg til taxien hver kveld for å passe på at jeg kom meg trygt av gårde. Da, som nå, forsøkte han å etablere en karriere som artist. Denne mannen hadde fortalt henne at han skulle kjøpe fisk til henne på stranda (noe som er relativt dyrt) og på andre måter gitt inntrykk av at han hadde penger som han ville bruke på henne. Dette snakket vi om i taxien. Da jeg fortalte at han ikke hadde noen jobb, og at han ikke hadde fått gitt ut noe musikk ennå, begynte hun å le. Taxisjåføren hadde tydeligvis hørt hva vi hadde snakket om, noe som førte til at han utbrøt at menn må ha penger for å prøve å få seg kjæreste.

Hvilken rolle spiller penger og gaver i seksuelle forhold? Varierer det etter hvilke sosiale lag en kommer fra? Eller handler det mer om kirkelig innflytelse?

Det er mannens plikt å gi kvinnen penger

Ut fra hva jeg hadde hørt flere informanter si og hva jeg hadde lest i avisspalter var det en utbredt oppfatning at menn skal gi gaver og penger til kvinner han er i et seksuelt forhold med. Dette ville jeg finne ut mer om, så jeg spurte Joy på rundt 30 år om det stemte at det var forventet at mannen skal gi penger til kvinnen han er i et forhold med. Hun svarte at ”ingen jamaikansk kvinne ville være sammen med en mann som ikke gir henne penger”. Flere ganger i samtalen sa hun ”det er menns plikt” (”it’s mens duty”) å gi penger til kvinnen. Det var forklaringen hun ga på hvorfor menn skal gi penger til kjæresten. Jeg spurte henne om det også kunne være motsatt, at kvinnen kan gi penger til mannen. ”Det hender at en kvinne gir mannen litt penger, men det er ikke noe jeg synes noe om” (”I don’t love dat”), sa hun. ”Jeg lar ham ikke vite at jeg har penger. Hvis jeg skulle gi en mann penger måtte det være et lån, han må gi det tilbake.” Hun forklarte videre at det kan hende at hun ville hjelpe litt til med å betale hvis de er ute sammen og mannen ikke har så mye penger, men det kommer an på situasjonen. Hun sa at det ikke ville føles bra. Det ville føles som om hun betaler ham for å bli. ”Jeg ville føle det dårlig om jeg gir ham penger og så drar han.” Da jeg spurte om det ikke er sånn for menn når de betaler og gir penger, svarte hun at det ikke er det fordi det er hans plikt.

Sandra har en *babyfather* som jobber som snekker. Han arbeider når det er behov for ham, så i perioder går han uten inntekt. Derfor har han ikke alltid mulighet til å gi henne så mye penger til mat og bleier til den toårige dattera deres. Da vi var på stranda sammen snakka vi om det å gå ut med andre menn mens en er i et forhold. Hun sa hun hadde tenkt på om hun kanskje skulle gjøre det. Hvis hun skulle gå ut med en mann måtte det i tilfelle være en utlending, hun ville ikke gå ut med en annen jamaikaner. ”Det er ikke noen vits i å gå ut med en annen mann hvis han ikke kan hjelpe meg”, sa hun.

En dag jeg kom på besøk til Paula og Ketanya var de midt i en diskusjon om unge jenter og eldre menn. Larry, kjæresten til Paula, og kusina hennes var også der da jeg kom. De snakka om ei jente på 17 år som hadde en mye eldre kjæreste. Paula mente hun var altfor ung til det. Kjæresten hennes mente at hun ikke var for ung, og kusina hennes var også enig. Larry sa at hvis han hadde en datter på tretten ville han ikke akseptere at hun har en mann. ”Hvis det er noe hun trenger burde hun komme til meg.” Dette utsagnet tolker jeg som at han tenker at årsaken, eller noe av årsaken til at hun hadde fått seg en kjæreste, er at hun trenger noe materielt.

Ut fra det de fortalte fikk jeg inntrykk av at mye av grunnen til at unge jenter involverer seg i seksuelle forhold er penger. Da jeg senere spurte dem direkte om det bekreftet de inntrykket mitt. Ketanya sa at ”mange har ikke noe valg”, noe Larry og kusina var enige i. De snakket om at mange unge jenter må gå inn i forhold for å klare seg, for å få penger til mat eller til å gå på skole. Dette observerte også Sobo (1993: 168) da hun var på feltarbeid på Jamaica på slutten av 1980-tallet. Hun skriver at noen foreldre som ikke har råd til å sende barna sine på skolen oppfordrer døtrene sine til å gå ut og finne menn (”look men”). Jentene får da penger til lunsj, transport, skolepenger og klær i bytte mot sex. Ketanya fortalte meg en gang jeg var hos henne om dattera på 17 som hadde flytta ut året før. Da hun var 15 hadde hun vært sammen med en litt eldre mann, en av brorens venner (broren er ti år eldre enn henne) som bodde i området. Ketanya likte det ikke, men han ga henne penger til å kunne gå på skolen (til transport og mat), så hun følte at hun ikke hadde noe valg. Det fortalte hun at var veldig vanlig i *ghettoen*. Dette nevner også Leo-Rhynie i en artikkel om sosialisering av kjønnsidentitet i Karibia. Hun refererer til en studie av Brown og Chevannes (gjengitt i Leo-Rhynie 1998: 250) fra tre ulike steder på Jamaica når hun skriver at foreldre ofte må snu ryggen til når de oppdager at barna får penger til skoleavgifter og bøker gjennom å ha sex for penger. Dette forklarer hun med de vanskelige økonomiske forholdene de lever under.

Sobo skriver om en kvinne som bestemt hadde nektet for at hun ville ha hatt et seksuelt forhold uten å få noe ut av det finansielt. Denne overføringen av penger skjer

ikke med en gang, det går gjerne litt tid, skriver hun. Dette er ikke for å kompensere, men for å tiltrekke kvinnene, mener hun. Det må derfor ikke forveksles med prostitusjon. Pengene kan være med på få kvinnene til å komme tilbake til dem. Idealet er, ifølge Sobo, at hver kvinne har sin egen mann, og så skal mannen forsørge henne. Det finnes imidlertid et ordtak som sier ”hvis man trenger pengene nok vil man ha sex med hvem som helst” (”hungry sleep with dog”). Med andre ord, hvis mannen kvinnen er sammen med ikke klarer å forsørge henne, kan hun se seg nødt til å ha sex med en annen mann for å få litt ekstra inntekter (1993: 185).

Jacket

Det er, som nevnt, stor arbeidsledighet på Jamaica, og mange menn tjener ikke nok til å forsørge kjæresten sin og eventuelle barn. Mange kvinner har barn med forskjellige menn, og mange har også seksuelle forhold til mer enn en mann samtidig. Leighton sa en gang vi snakka sammen at ”i de fleste tilfeller vet ikke mødrene hvem som er faren, de bare velger den de vil skal være det”. Dermed må han støtte henne finansielt gjennom graviditeten, og så finner han kanskje ut senere at det ikke er han som er den virkelige faren. Det skjer veldig ofte, og det er ikke bare noe han mener, fortalte han. Han har ”sett det skje” mange ganger, folk han snakker med har ofte hørt om slike tilfeller og han har dessuten lest om det. Når en mann aksepterer et barn som mora til barnet sier han er faren til, men som egentlig ikke er hans kaller de det *jacket*.

Forfatteren Kevin O'Brien Chang tok for seg dette fenomenet i en avisartikkel i en av de største avisene på øya, *Jamaica Gleaner*. Han skrev at 85 % av barna på Jamaica blir født av en ugift mor og at 50 % blir født uten registrerte fedre. Videre hevdet han at mange kvinner nekter å registrere en mann som far på fødselsattesten fordi de vil motta økonomisk støtte fra flere menn²⁰.

En gang jeg var hos Paula og Ketanya spurte jeg dem om de også hadde inntrykk av at det er mange kvinner som får barn som de ikke vet hvem som er faren til. Dette

²⁰ <http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20060416/focus/focus3.html>

bekreftet de. Paula la ut om at mange kvinner er promiskuøse og har flere sexpartnere på en gang. De mente også at det er mange som velger hvem de vil skal være faren. Dattera til Paula, som har et barn selv, sa at hvis man ikke liker den som egentlig er faren sier man at det er en annen. Paula fortalte om niesa som hadde ”gitt” (det er det uttrykket de bruker om det å si til en mann at det er hans barn) barnet til fem forskjellige fedre da hun ble gravid. Og så tilføyde hun at det absolutt ikke bare var henne det gjaldt, det var mange som gjorde som henne. Ketanya forklarte at hvis man har seks barn er det bedre å ha fem forskjellige *babyfather* enn å kun ha én. Hvis man har en er det begrenset hvor mye penger den ene mannen kan og vil gi henne, men hvis man får penger fra fem forskjellige menn vil det bli mye mer til sammen. Ketanya har som nevnt selv tre forskjellige *babyfather*.

Jeg fortalte vertsmora mi, Mrs Thompson, om det jeg hadde blitt fortalt om at noen kvinner bestemmer hvem de ønsker skal være faren. Hun reagerte veldig sterkt på det jeg fortalte og sa at hun aldri hadde hørt om det. Det er bare dårlige mennesker (*ordinary people*, uttrykk som hun bruker negativt) som kunne gjøre noe sånt. Hun syntes helt tydelig at det var en forferdelig ting å gjøre og at det var forferdelige folk. Jeg måtte ikke ha noe å gjøre med folk som sier sånne ting, sa hun. Hun fortalte også at hun aldri hadde fått penger av mannen sin, hun hadde jobbet og tjent egne penger.

O’Brien Chang var også veldig negativ til dette i artikkelen som jeg nevnte tidligere. Han gikk til og med så langt som å hevde at det kan være en korrelasjon mellom det at så mange barn vokser opp uten en far og den høye drapsstatistikken i landet. Dette nevner også Daniel Miller. Han skriver: ”pervasive propaganda from the media, the church and the state all asserts links between the lack of legal marriage and phenomena such as crime, lack of protection for children and poverty” (Miller 1994: 171).

Det finnes med andre ord motstridende moralser i forhold til det å få penger fra den mannen en har et seksuelt forhold til og det å ha barn med flere menn. Penger kan for noen være en del av motivasjonen til å inngå seksuelle forhold til menn, mens det av

andre blir sett på som umoralsk å bruke seksualiteten sin på den måten. Hvordan kan vi forklare dette?

Daniel Miller skriver om mønstre på Trinidad som ligner de jeg har beskrevet her i forhold til penger og seksuelle relasjoner. Han bruker begrepene *transience* og *transcendence* for å forklare holdninger til instrumentell bruk av seksualitet. For *the transient* er det å gi penger et nøkkelbegrep for forhold i tillegg til selve den seksuelle akten. Et seksuelt forhold blir etablert gjennom at kvinnen regelmessig får penger eller tjenester av mannen. Dette er med på å bekrefte hvilken verdi kvinnen har for mannen. Kvinnene får ikke penger hele tida, i alle fall ikke like mye, så det at de får penger og hvor mye de får kan gi kvinnene en pekepinn på hvor mye mannen ønsker å investere i forholdet.

Innenfor *transcendence* blir dette oppfattet omtrent som prostitusjon. Ifølge ideer som har blitt importert fra utlandet står begrepene penger og seksualitet i motsetning til hverandre. Det han kaller Vesten har ideer om at ektheten av et kjærlighetsforhold eller forhold mellom foreldre og barn er avhengig av at det ikke er penger involvert. Ifølge Miller er det imidlertid nettopp dette bytteforholdet som viser at dette ikke er prostitusjon eller en *one-night stand*, men et forhold med verdi. Han mener det er bedre å heller se på det som brudepris eller medgift ("dowry") enn prostitusjon. I et samboerforhold hvor det ikke har skjedd en institusjonalisering gjennom giftemål må forholdet stadig bekrefte. Dette kan skje gjennom en vedvarende betaling av brudepris. Innenfor *the transience* står ikke penger i opposisjon til verdi, men er isteden målet for det (Miller 1994: 194-195). Dette kan være med på å forklare de ulike holdningene til det å få penger av den seksuelle partneren. Verdiene innenfor *transience* er vanligere blant personer i noen grupperinger, men det er ikke slik at det er en gruppe mennesker som har det ene settet med verdier og en annen gruppe som har det andre settet med verdier. Dette mener jeg kan være med på å forklare disse forskjellige moralene i forhold til det å gi og motta penger i et seksuelt forhold. De som er mer orientert mot *transcendence* er mer opptatt av det langsiktige og av religion.

Er det å ha barn med flere menn en økonomisk strategi som kvinner uten fast inntekt benytter seg av? Eller er det en vane som er utbredt uavhengig av inntekt og sosioøkonomisk bakgrunn?

Mannen som forsørger

En mulig forklaring er at de kvinnene som bruker seksualiteten sin instrumentelt og de som har barn med forskjellige menn gjør dette fordi de ikke har noen annen inntekt eller ikke nok inntekt til å leve av.

Dattera til Paula hadde et barn på rundt ett år da jeg var der. Hun får ikke økonomisk støtte av barnefaren. Da jeg spurte henne om faren til barnet fortalte hun meg at han ikke gir noe som helst slags støtte, heller ikke økonomisk. De er ikke et par lenger, men denne mannen hadde sagt til henne at hun ikke får penger av ham hvis hun ikke vil ha sex med ham. Hun har ingen utdanning og ingen jobb. Dette var den eneste kjæresten hun hadde og den eneste *babyfather*. Hvis hun hadde hatt flere hadde det vært en større sjanse for at en av dem kunne, og ville, gi henne penger. Hun bor imidlertid hos mora, så hun greier seg. Paula får inntekter fra dokkene hun syr, selv om det kan være vanskelig å få det til å rekke til de andre to barna hennes og til mora som også bor der. I dette tilfellet faller inntekten bort fordi barnefaren ikke vil gi henne penger. Dette er med andre ord et eksempel på at det kan være lurt å ha flere menn å støtte seg på økonomisk.

Som jeg forklarte tidligere reagerte vertsmora mi kraftig på at det er noen som har barn med forskjellige fedre for å prøve å sikre seg inntekter til seg selv og sine barn. Hun var selv gift og levde med én mann til han døde tidlig på 1990-tallet. Hun er utdannet lærer og jobbet som det i mange år før hun ble rektor på en barneskole. Han var politimann. Begge hadde faste jobber og fikk fast inntekt. De har to barn sammen som nå er rundt førti år gamle. For Mrs Thompson var det med andre ord ikke nødvendig å ha barn med flere menn for å sikre seg økonomisk.

Dennis og Enid har levd sammen i 18 år. De er ikke gift, men i og med at de bor sammen blir det regnet som *common law marriage*. De første åra bodde de hos mora til Dennis, Mrs Thompson. Etter hvert kjøpte de seg et hus sammen, noe som ifølge Dennis, har vært med på å holde dem sammen. Enid har fast inntekt som lærer. Dennis' inntekt er mer ustabil, men til gjengjeld tjener han mer enn samboeren, ifølge ham selv. Enid tjener sine egne penger og er derfor ikke avhengig av Dennis' eller noen annen manns penger. Hvis vi forklarer det å bruke sin seksualitet instrumentelt og å ha barn med flere menn er en økonomisk strategi er disse eksemplene med på å sannsynliggjøre den tolkningen.

På den andre siden finnes det mange kvinner med fast inntekt som ikke bor sammen med en mann slik vi så i de to siste eksemplene. I og med at de har fast inntekt er de ikke avhengige av menn til å forsørge seg og barna. Likevel velger de denne husholdsformen.

Vane

Silvy hadde en sønn som var fem år gammel da jeg var på feltarbeid. Hun var sammen med faren til denne gutten en stund, ble gravid og så bestemte han seg for å flytte til Storbritannia. Da han dro var hun noen måneder ut i graviditeten, så hun bestemte seg for å dra hun også. Hun likte seg ikke i England, så hun dro tilbake til Jamaica etter noen uker. Nå er hun sammen med en annen mann. Han bor i Kingston, mens hun bor sammen med søstrene sine i Spanish Town (foreldrene har vært døde i mange år, så det er kun disse søstrene som har bodd sammen de siste åra). Begge jobber i Kingston, så hun bor ofte hos ham eller han er hos henne og så kjører de sammen til Kingston. Når hun bor hos ham blir sønnen igjen hos søstrene. Begge har fast jobb, men de bor likevel hver for seg. De er ikke samboende eller gifte, så forholdet kan karakteriseres som *visiting relationship*.

Ms Black er en kvinne i førti-åra som har bodd sammen med dattera si eller alene størsteparten av sitt voksne liv. Hun fikk et barn med en mann som hadde en bra stilling og tjente bra, men det forholdet tok slutt ikke så lenge etter at hun fikk barn.

Da jeg var på feltarbeid var denne dattera i midten av tjueåra. Ms Black er rektor på en skole og har dermed fast inntekt som hun kan leve av. Dattera bodde de første leveårene sine sammen med mora i Spanish Town, men da hun skulle begynne på High School flyttet hun på kostskole. Mye av årsaken til dette var at mora ville hun skulle gå på den beste skolen i landet, og den som var den beste da ligger i Kingston. Hvis hun skulle pendle fram og tilbake hver dag ville det ta mye tid som hun heller kunne bruke på å gjøre lekser. I dette tilfellet har kvinnen fast inntekt, men hun velger å leve alene. Her ser vi altså et eksempel på at det ikke er det at hun trenger økonomisk støtte fra flere menn og derfor vil være uavhengig som gjør at hun velger denne husholdningsformen. Dette er med andre ord med på å sannsynliggjøre at det er en kombinasjon av økonomiske behov og vane.

Kirkelig innflytelse mot promiskuitet

Paula har vært gift tidligere. Hun hadde alle tre barna med en mann som plutselig en dag forsvant. Det skjedde elleve år tidligere og hun var seks måneder på vei med den yngste dattera si. Etter hvert fikk hun vite at han hadde flyttet til England. Da hun, kusina, Carlton og Ketanya snakka om at mange unge jenter må gå inn i forhold for å klare seg, for å få penger til mat eller til å gå på skole, var hun meget negativ til dette. Paula mente at dette var foreldrenes ansvar. Hun sa at hun hadde gjort noen veldig tøffe offre ("sacrifices that are just not funny") for barna sine. Som jeg har nevnt tidligere ble hun mor tidlig, og fikk derfor ikke fullført skolen. "Når man har barn har man et ansvar om å sende dem på skolen og gi dem mat", sa hun. Hun mente at årsaken til at mange ikke klarer det er at de er late. Det er også fordi mange mener at visse typer arbeid er under deres verdighet. Hun fortalte at hun hadde solgt bananer, yam og noen småting for å få penger til barna sine. Dessuten mente hun at mange av de unge jentene ikke egentlig trenger pengene, de ønsker seg bare mer enn de har. Hun fortalte om niesa si som alltid går i fine klær. Egentlig trenger hun ikke pengene hun får fra kjærestene sine, men hun ønsker seg fine klær og fine ting. Hun uttrykker tydelig sin negative holdning til det å ha seksuelle relasjoner med menn for å få penger. Helt fra første dagen jeg møtte henne skjønte jeg at religionen hennes var

viktig for henne. Hun fortalte at hun levde i synd, og at det var noe som plaget henne veldig. Den store synden hennes var å leve i et seksuelt forhold til en mann som hun ikke var gift med, forklarte hun. Men det var ikke før mye senere at jeg fikk vite at hun hadde vært et Jehovas vitne. Hun hadde blitt kastet ut av denne menigheten fordi hun hadde et forhold til en mann uten å være gift. Dette var noe som tydelig var veldig vondt for henne. Hun trodde fortsatt like mye på det som ble forkynt i denne menigheten, og fortsatte å leve som et vitne. Forskjellen var at hun ikke fikk komme på gudstjeneste eller møter. Da de diskuterte dette med unge jenter som hadde sex delvis for å få økonomisk støtte hadde de tre andre vært veldig uenige i hennes standpunkt. Ingen av de tre andre er aktive medlemmer av noen menighet. Dette sier muligens noe om hva slags innflytelse kirkesamfunn kan ha på normene som gjelder i forhold til seksualitet.

Mrs Thompson ser også dette gjennom sine kristne briller. Hun gikk i forskjellige menigheter fordi hun ikke syntes det var viktig hvilken hun gikk i, men hun gikk oftest i en baptist-kirke. I hennes menighet blir man ikke kastet ut om man ikke lever et respektabelt, gift liv, men kirka prøver likevel å påvirke folk til å gifte seg. Dette er det en lang tradisjon for. Det har blant annet blitt arrangert *mass weddings* for å prøve å få folk til å gifte seg. Det at hun reagerte så sterkt hadde nok sammenheng med at hun ser på seg selv som kristen og forsøker å leve etter hvordan hun tror Gud mener hun skal leve. Hun opplever selv at hun stadig har kontakt med Gud og at han gir henne tegn om hva hun skal gjøre. Det året jeg bodde hos henne, og også disse månedene da jeg var på feltarbeid kunne jeg observere at hun gikk i kirka hver søndag, så sant hun ikke var veldig syk.

De koloniserte som late, promiskuøse og grådige

Som vi har sett tidligere har kristne verdier angående seksualitet og familieliv blitt sett på som en del av *respectability*. Dette har blitt sett på som en påvirkning fra kolonistene og fra det man kan kalle Vesten. Samtidig ble jamaikanerne konstruert som syndige og umoralske. Diane Austin-Broos skriver:

“In typifying Jamaican sinfulness, however, not all sins have been considered equal. Special attention has been given both by observers and by Jamaicans themselves to the phenomenon of concubinage and to its rendering as “fornication”. This emphasis began, as we have seen, with British observers of Jamaican life. Philipppo, Knibb, Underhill, Eyre, and Nuthall all commented on Jamaican sexual ‘immorality’ and its role in undermining ‘civilization’” (Austin-Broos 1997: 164).

Loomba skriver at de europeiske kolonimaktene brukte omtrent de samme beskrivelsene av ”the other” selv om det var en enorm forskjell mellom de ulike koloniene. Dette gjaldt både de som var langt borte fra koloniene og de som var nærmere hjemme (som irene).

”Thus laziness, aggression, violence, greed, sexual promiscuity, bestiality, primitivism, innocence and irrationality are attributed (often comtradictorily and inconsistently) by the English, French, Dutch, Spanish and Portuguese colonists to Turks, Africans, Native Americans, Jews, Indians, the Irish, and others” (1998: 106-107).

Dette inngår altså i en tradisjon hvor de koloniserte, uansett hvor i verden, har blitt konstruert som late, aggressive, voldelige, promiskuøse, bestiale, primitive, uskyldige og irrasjonelle. Loomba understreker imidlertid at denne konstruksjonen av de koloniserte ikke har blitt tatt ut av ingenting.

“Construction should not thus be understood as a process which totally excludes the responses and reactions of those who were being represented. This does not mean that the vast populations that were stereotyped in colonial discourses were responsible for their own images; rather, the very process of misrepresentation worked upon certain specific features of the situation at hand” (Loomba 1998: 110).

Vi har sett at det produseres en mistillit mellom menn og kvinner. Mennene konstruerer et bilde av kvinner som er ute etter pengene hans og etter å få ham til å binde seg. Kvinnene på sin side konstruerer et bilde av menn som late og uten ansvarsfølelse. Det finnes også mange motstridende verdier og normer i forhold til hvordan kjønnsrelasjoner skal være. Selv om menn i større grad følger normer innenfor *transience* er det også mange kvinner som gjør det. Dette så vi i diskusjonen av forholdet mellom penger og seksualitet. Disse motstridende moralene er noe alle jamaikanere har i seg i større eller mindre grad. Det varierer fra situasjon til situasjon

hvilke moraler som kommer til uttrykk. Dette er med på å forsterke og reproducere denne mistilliten mellom kjønnene. Når man ikke vet hvilke verdier en person kommer til å handle etter blir det også vanskelig å stole på denne personen. Dette kan også være med på å forklare mangelen på stabilitet i forhold mellom menn og kvinner. Disse motstridende verdiene kommer fra påvirkning fra kolonitida, men også fra påvirkning fra Europa og USA som pågår den dag i dag. Denne påvirkningen blir forsterket av den store migrasjonen ut og inn av landet.

Samtidig inngår det som blir framtilt som "indigenous to the colony", som Wilson sier, i en tradisjon av de europeiske kolonimaktens framstilling av "de andre". Dette viser en av de mest påfallende motsetningene når det gjelder kolonialisme. På den ene siden ønsket kolonimaktene å "sivilisere" sine "andre" samtidig som de ønsket å fastsette dem til evigvarende "annethet". De koloniserte kan etterligne de engelske, men de kan aldri nøyaktig reproducere de engelske verdiene. En slik kolonial hybriditet er en strategi som bygger på premisset om kulturell renhet og som har som mål å beholde *status quo* (Loomba 1998: 173-174). Miller påpeker at *reputation* like godt kan ses på som en del av den koloniale påvirkningen som å se på det som en form for motstand mot det. Han er inspirert av Smith når han skriver at utviklingen av dette verdisettet kan ha vært inspirert av koloniherrernes elskerinner og fritidsaktiviteter. "After all, the culture of mistresses, the sexual liaisons, the leisure activities of colonial males provide a firm precedent" (1994: 261-262). Han ønsker ikke å konkludere verken med at *reputation* er en anti-kolonialistisk motstand eller at det er en påvirkning fra kolonimakten. På samme måte ønsker han ikke påstå noe om hvordan *respectability* har oppstått. Han ønsker simpelthen å påpeke at det finnes alternativer til det som har blitt akseptert som den historiske utviklingen av disse prinsippene. Antakelsene om at *respectability* kommer fra kolonialismen har mer med samtidige politiske ideologier enn faktiske historiske forløp (1994: 263). Det som blir forbundet med *reputation* (med sin spontanitet og promiskuitet) blir forsøkt konstruert som det som er jamaikansk, samtidig som *respectability* (med sin religiøsitet og fokus på hjem) blir konstruert som en påvirkning fra de koloniale. En slik produksjon av

”annethet” som vi har sett her foregår også i England. Det skal vi se når jeg nå skal gå over til å diskutere konstruksjon av jamaikanske femininiteter der.

4. London

Forhandling om femininiteter

En dag gikk Trisha og jeg forbi noen jenter på gata som vi var ganske sikre på at var fra Jamaica. De var nok begge i tjuåra, snakka veldig høyt på skikkelig bred patwa og gikk med klær i fargene til det jamaikanske flagget. Det å gå med klær og sko eller å ha nøkkelring eller lignende i grønt, gull (eller gul) og svart var veldig populært både på Jamaica og i London i den perioden jeg var der²¹. Jeg sa at jeg kanskje skulle gå etter dem og prøve å snakke med dem. Dette frarådet hun meg å gjøre. Hun var helt sikker på at de ikke kom til å ville snakke med fremmede. Hun selv ville aldri ha turt å si noe til dem, selv om hun stadig snakker med fremmede når vi står og venter på bussen eller er i butikken. Årsaken til at hun sa det var altså ikke fordi hun ikke liker, eller ikke tør, å snakke med fremmede, men fordi hun mente hun visste at de kom til å avvise oss ganske brutalt. Det endte med at jeg ikke gikk etter dem for å forsøke å snakke med dem.

Det som gjorde oss så sikre på at de var jamaikanere var hele deres opptreden. De snakka patwa, gikk i klær i fargene til det jamaikanske flagget og spilte ut en jamaikansk femininitet gjennom måten de gikk, kledde seg og snakket. De ”performed” eller framførte en jamaikansk femininitet. En slik opptreden viser hvordan omgivelsene forventer at en jamaikansk kvinne skal være. De var høylytte og hadde kledd seg i klær som ”skriker” jamaikanskhet. Gjennom denne iscenesettelsen er de med på å konstruere en jamaikansk femininitet. Trisha er også med på denne konstruksjonen. I det hun sier om at de er så skumle å nærme seg er hun med på å konstruere et bilde av jamaikanske kvinner som nettopp dette. Da er vi inne på hvordan jamaikansk kvinnelighet blir konstruert av dem selv og av andre.

Karakteristikk av jamaikanske kvinner

Flere av informantene mine fortalte meg om ulike stereotypier som finnes om jamaikanske kvinner. De skal være høylytte ("loud"), vulgære, snakker bredt på patwa, går i korte shorts og har parykker i alle regnbuens farger. To informanter fortalte meg at de nesten ikke blir trodd på at de er jamaikanske fordi de ikke er sånn som stereotypiene om dem er.

Dawn fortalte at hun ofte får høre at hun snakker amerikansk. Hun snakker i alle fall ikke sånn som en jamaikaner skal snakke, får hun høre av folk hun møter. Hun har sagt at hun blir litt såret av at folk nesten ikke tror at hun er jamaikansk fordi hun ikke passer inn i det bildet de har av hvordan en jamaikaner skal være. Hun er veldig stolt av å være jamaikansk, og tar det derfor ille opp. Dawn har aldri snakket noe særlig patwa, hun er ikke vant til det hjemmefra, så hun snakker fortsatt engelsk på den måten hun alltid har gjort. I alle fall prøver hun så godt hun kan å holde fast på dialekten sin. Hun snakker heller ikke så høyt og krever ikke mye oppmerksomhet. Hun er veldig sosial og har mange venner, men hun er en veldig rolig type. Dette er også noe folk hun møter reagerer på. De forventer at hun skal være mye mer høylytt og vulgær i og med at hun kommer fra Jamaica. En episode fra da jeg var på kafé med henne og et par venninner av henne viser en situasjon hvor andre forsøkte å konstruere en jamaikansk femininitet som hun ikke kjente seg igjen i. Venninna hennes fra Luxembourg (Chantelle) mente at Dawn ikke snakket sånn som en jamaikaner skal gjøre, hun snakker ikke så bredt og høylytt som hun hadde hørt jamaikanske kvinner gjøre på gata. Det var tydelig at dette var fortsettelsen på en diskusjon de hadde hatt tidligere. Dawn brukte meg som et argument i diskusjonen om hva som må til for å være jamaikansk fordi jeg hadde vært på Jamaica. Dawns poeng var at ikke alle jamaikanere snakker skikkelig bred patwa. Dette bekreftet jeg. Jeg fortalte dessuten at Sarah, ei venninne av Dawn, hadde spurt meg om jeg var fra

²¹ Da jeg spurte Trisha om det var noe spesielt hun ville jeg skulle ta med fra Jamaica sa hun at hun ville ha et eller annet i de jamaikanske fargene

Jamaica fordi jeg hørtes akkurat ut som mora hennes når jeg snakket. Dawn utbrøt da: ”der ser du! Det er sånn mange jamaikanere snakker.” Hun så veldig fornøyd ut med at hun hadde fått med seg en til på hennes side i forhandlingen om hva som er jamaikansk. Det var en spøkefull stemning, og det venninna sa var ikke sagt i fullt alvor. Likevel inngår dette i en diskurs²² om hva det vil si å være en jamaikansk kvinne.

Dette er et eksempel på hvordan andre er med på å konstruere hennes identitet som jamaikansk kvinne. Det å være kvinne handler, i en Butlersk forståelse, om bestemte måter å repetere spesifikke iscenesettelser på. Hun mener at det er muligheter for feilsitering, altså forsøk på å undergrave et system innenfra. Det finnes til en hver tid mangfoldige og motstridende kjønnsdiskurser som muliggjør handling, refleksjon og endring. De performative modellene legger begrensninger på individene, men det er mulig å kombinere ulike kjønnsdiskurser og å feilsitere. På den måten legger både diskursene begrensninger på hvordan en kan være kvinne samtidig som kvinnene er med på å forme diskursene gjennom handling (Bondevik og Rustad 2006: 58). Det Dawn gjør er å velge en annen kjønnsdiskurs enn den om den jamaikanske kvinnen som vulgær og høylytt. Ved å spille ut en femininitet som rolig, uten bred dialekt velger hun en motstridende diskurs samtidig som hun er med på å opprettholde diskursen om den ”andre jamaikanske kvinnen”. Dette skal jeg komme tilbake til.

Som nevnt tidligere ga Dawn meg telefonnumrene til en del jamaikanske venninner. Da jeg møtte noen av dem ble jeg overrasket over at de selv ikke så på seg selv som jamaikanere. Jeg ble derfor nysgjerrig på hva det var som gjorde at Dawn så på dem som det. Dette nevnte jeg for Sarah som hadde foreldre fra Jamaica og St Lucia. Hun forklarte at hun kunne legge på en aksent (”put on an accent”), mest på tull, når hun snakket med Dawn på telefonen. Det kunne ha noe med det å gjøre, mente hun. Hun forklarte videre at hun kunne være mer ”st lucian” når hun var sammen med mora enn

²² Den historiske formede måten å omtale den sosiale verdenen rundt oss på (Foucault gjengitt i Solbrække og Aarseth 2006: 73).

når hun er sammen med andre. Her ser vi igjen et eksempel på en iscenesettelse av en jamaikansk femininitet. Gjennom å legge på en aksent spiller hun ut en gjeldende kjønnsdiskurs om jamaikanske kvinner.

Dionne, som så på seg selv som halvt jamaikansk og halvt trinidadisk, brukte også språket i konstruksjonen av jamaikanskhet og trinidadiskhet. Hun forklarte sin etniske identitet slik:

”Jeg anerkjenner min jamaikanske bakgrunn på samme måte som jeg anerkjenner min trinidadiske bakgrunn... I London har jeg mest jamaikansk familie og nesten ingen slektninger fra Trinidad. Jeg var mye sammen med dem i oppveksten. De fleste er britisk jamaikanere, det er bare gamle tanter som er ordentlig jamaikanske og snakka patwa og sånn... En periode hadde jeg en kjæreste fra Trinidad, og da var jeg mer inni det trinidadiske. Da kom blant annet dialekten tilbake til meg. Det varierer fra kontekst til kontekst. Sammen med jamaikanere kan jeg være mer jamaikansk og så videre.”

Distanserer seg fra ”den andre jamaikanske kvinnen”

Innledningsvis så vi at Trisha var med på å konstruere en jamaikansk kvinnelighet i det hun indirekte sa om at ”de er jamaikanske, de må du ikke snakke med”. Ved å si dette til meg er hun med på å skape et bilde av jamaikanske kvinner som ”farlige å snakke med” samtidig som de selv også konstruerer et bilde av jamaikanske kvinner som røffe, høylytte og med klær i skrikende jamaikanske farger. Trisha snakket om dem som ”de andre” som hun ikke har noe å gjøre med.

”Den andre jamaikanske kvinnen”²³ som høylytt, med ekstrem patwa, og med parykker i alle mulige farger og korte shorts og skjørt ble nevnt av flere informanter. Samtidig forsøkte de å distansere seg fra henne ved å si hvor annerledes hun er. Carlene sa at hun ikke hadde noen jamaikanske venninner fordi de var som slanger, man vet ikke hvor man har dem. Hun sa også at hun ikke vet hvordan man skal

²³ Dette er mitt begrep, jeg hørte aldri informanter bruke det slik

snakke med dem. Jeg prøvde å få henne til å utdype det, men hun klarte ikke helt å forklare det, sa hun. Karen var der da hun snakket om dette, og hun ga uttrykk for at hun var helt enig.

Dawn snakket også om disse ”andre jamaikanske kvinnene”. Hun fortalte at hun hadde vært på noen av festene som kameraten hennes, Sheldon, hadde arrangert på en båt på Themsen. Det var lenge siden hun hadde vært på en av hans fester, sa hun. Årsaken til det var at hun ikke likte de jamaikanske jentene som var der. Det var slike jenter som var så høylytte, som hadde på seg veldig korte skjørt og hadde parykker i gult eller grønt. Hun snakket om dem i en tone og med en mine som viste tydelig at hun forsøkte å distansere seg fra dem. ”Det var ikke min greie”, sa hun, derfor hadde hun ikke lyst til å gå på en sånn fest igjen. Hun mente hun ikke hadde noe til felles med dem og ønsket derfor ikke å være sammen med dem.

Da Sarah og jeg kom inn på hvordan jamaikanere blir sett på i London sa hun at ”folk tror at de er voldelige og at kvinnene går i korte skjørt eller shorts og har parykk”. Senere i samtalen snakket vi om *The Notting Hill carnival*, som er et vest indisk karneval som foregår i London i august hvert år. Da sa hun at ”der finner du sånne” og viste til kvinner som kler seg utfordrende og har parykk og menn som er voldelige. Hun fortalte at hun hadde pleid å dra dit hvert år fordi bestemora bor i Notting Hill hvor paraden finner sted og hun pleide å ha en stand hvor hun solgte mat. Bestemora hadde sluttet å ha denne standen fordi så mange slektninger hadde kommet dit og spist så mye mat at hun ikke tjente på det. Sarah drar heller ikke dit nå lenger fordi hun syntes ”det er altfor folksomt (”crowded”) og voldelig. Folk bare dreper hverandre.” Selv om hun først sa at det er sånn folk i London ser på jamaikanere var hun etterpå selv med på å konstruere jamaikanere som voldelige og vulgære.

Sterke og direkte – jamaikanernes egen karakterisering

Når jamaikanske kvinner i London selv skal komme med karakteristikk av hvordan de er går adjektivet ”sterk” igjen, akkurat som jeg ofte fikk høre på Jamaica. Denne karakteristikken er noe som er veldig positiv og også viktig for mange. Ei jente jeg

snakka med viste at dette var viktig for hennes identitet. Det var ei av de jamaikanske venninnene til Dawn. Hun var født i England, men hadde jamaikanske foreldre, og så derfor på seg selv som jamaikansk. Da jeg spurte henne om hva det var for henne å være en jamaikansk kvinne sa hun at de er sterke og de har "heart and soul". "Dette gjelder for andre kvinner og, men ikke så mange av de britiske", sa hun. "De har hatt det så lett", sa hun som en forklaring på at de ikke er så sterke.

Den jamaikanske bestevenninna til Trisha konstruerte også et bilde av jamaikanske kvinner som sterke. Hun hadde vært i England omtrent like lenge som Trisha, men de kjente ikke hverandre før de begynte å jobbe i den samme matbutikken noen år tilbake. En kveld hun var på besøk satt vi først i stua alle tre mens døtrene deres løp rundt og lekte. Etter en stund ville hun gå ut i hagen for å ta seg en røyk, og da ble jeg med henne ut. Da fortalte hun at Trisha hadde sagt til venner at hun er så sterk, dominerende, at hun har sterke meninger og at hun sier det hun mener. Hun sa det med en litt sår stemme, så jeg skjønnte at hun ikke likte det så godt at Trisha framstilte henne slik. "Det er ikke sånn jeg er alltid. Når jeg er sammen med Trisha er jeg jamaikansk, men jeg kan være veldig annerledes i andre sammenhenger". Med dette konstruerte hun jamaikanske kvinner som "sterke, dominerende, at de har sterke meninger og sier hva de mener".

I tillegg til å være sterk uttrykte bestevenninna til Trisha at det å være dominerende og si rett ut hva man mener er noe som er typisk jamaikansk. Dionne nevnte noe av det samme da hun skulle beskrive hva som var karibisk med henne. Hun uttrykte det slik: "Jeg er litt mer karibisk enn den vanlige britten". Da jeg spurte hva som var annerledes, sa hun "jeg er direkte og sier det jeg mener... Det handler også om verdier, for eksempel overfor skolegang. Jeg har tatt skolen mye mer alvorlig enn mange her. Det er nok noe jeg fikk med meg fra å gå på skole der. Det er strengere der". Tidligere i intervjuet hadde hun sagt: "Jeg liker å være en karibisk kvinne, all moroa de har ("the fun they have"). Men det kan være hardt ("it can be a struggle")."

Motstridende

Vi har sett at jamaikanske kvinner blir konstruert som sterke, dominerende, direkte, at de har sterke meninger og sier det de mener, er omsorgsfulle, har "heart and soul", de tar skolen alvorlig, har hår eller parykk i alle mulige farger, går i korte shorts og skjørt, gjerne i fargene til det jamaikanske flagget, snakker høyt og på bred dialekt, er skumle å nærme seg. Her er det mange trekk som ikke passer sammen eller som er motsetningsfylte. Hvorfor vedvarer disse trekkene hvis de er inkonsistente?

Mange forsøkte å distansere seg fra en jamaikansk kvinnelighet som var høyløyt, snakka ekstrem patwa, gikk i skrikende, korte klær og hadde fargerikt hår. Like fullt ble det konstruert som en del av det å være en jamaikansk kvinne. Dette tolker jeg som en "skygge" av den jamaikanske kvinneligheten. Det er noe som er inkorporert i dem selv, samtidig som de forsøker å distansere seg fra den.

Produksjonen av "annethet" (Bondevik og Rustad 2006) som vi så i sist kapittel pågår fortsatt i Storbritannia. Denne produksjonen er så kraftig at de som blir konstruert som "de andre" selv også reproduserer denne "annetheten".

"The ways in which black people, black experiences, were positioned and subject-ed in the dominant regimes of representation were the effects of a critical exercise of cultural power and normalisation. Not only... were we constructed as different and other within the categories of knowledge of the West by those regimes. They had the power to make us see and experience ourselves as 'Other' (Hall gjengitt i Rassool 1997: 194).

Denne "annetheten" blir, som vi har sett utspilt i offentligheten, samtidig som de tar avstand fra den og forsøker å vise at de ikke er slik de blir forsøkt konstruert. Denne dobbeltheten kommer til uttrykk i oppdragelsen av ei lita jente. Trisha har fortalt meg hvor flink dattera hennes er til å være vert når fødselsdagen hennes blir feiret. Hun underholder alle med sin *wining* (meget sensuell dans med sirkulerende hofter og risting på rumpa) til jamaikansk musikk. Når hun sier noen ord på patwa blir hun oppmuntret med smil og anerkjennende blikk og kommentarer. På den andre siden klaget Trisha til meg om at Karen har lært denne lille jenta å *wine* foran speilet. Hun

synes ikke hun burde danse slik når hun er så liten. Her kommer igjen dette skillet mellom offentlighet og det private til uttrykk. Trisha oppmuntrer en slik jamaikanskhet i det offentlige, når det er masse folk til stede. Samtidig ønsker hun ikke at dattera hennes skal danse slik og dermed være med på å konstruere en slik kvinnelighet. Dette er, slik jeg tolker det, ikke et bevisst skille fra Trishas side. Det er heller et uttrykk for at hun på den ene siden følger en kjønnsdiskurs om jamaikanske kvinner som patwa-snakkende, *wining* og annerledes. På den andre siden forsøker hun å kjempe mot denne konstruksjonen av jamaikansk kvinnelighet. Dermed er hun med på å reprodusere denne dobbeltheten i dattera si også.

Det var også andre tilfeller hvor det kom fram at det gjelder ulike kjønnsdiskurser i ulike situasjoner. Etter at jeg hadde vært med Karen i kirka snakket hun om ei kvinne i slutten av 30-åra som også hadde vært der. Hun gjorde narr av håret hennes som var klippet veldig kort og bleket helt hvitt og de korte skjørtene hun alltid gikk med. Og så det i kirka! Hun lo godt da hun fortalte om hvordan denne kvinnen hadde kledd seg i kirka. Karen viste tydelig for oss at hun ikke syntes noe om denne framføringen av en jamaikansk femininitet. Hun ga også uttrykk for at de antrekkene hun pleier å gå med ikke passer inn i en slik setting. Klærne og håret hennes var feil, men det gjorde saken enda verre at hun utspilte en slik femininitet i kirka. Dette eksempelet viser at en slik jamaikansk kvinnelighet ikke godtas, og spesielt ikke i en slik setting som i kirka.

Eksempelet med de to jentene på gata som jeg innledet kapittelet med viser også en slik "performance" eller overdrevet utspilling av en jamaikansk kvinnelighet. Det viser også et eksempel med bestevenninna til Trisha. Da hun var på besøk kunne jeg observere hvordan hun endret oppførselen sin etter hvert som jeg snakket med henne og vi ble bedre kjent. I begynnelsen hadde hun en ganske kraftig dialekt og snakket høyt. Da vi var alene ble samtalen mer og mer personlig, og hun fortalte mye om det som hadde hendt henne både før hun dro fra Jamaica og etter at hun hadde kommet til London. Etter hvert ble det mindre og mindre patwa og hun ble mykere i stemmen og snakket ikke så direkte og bestemt som hun hadde gjort i begynnelsen. Dette kan

tolkes som om hun etter hvert følte at hun ikke trengte å ”perform” like mye som hun hadde gjort tidligere. Det at forholdet mellom oss ble mer personlig gjorde muligens at det ble mer og mer som en *backstage* for henne hvor hun kunne være seg selv i større grad enn i andre settinger.

Kan ikke bli britisk

Flere informanter sa at de kunne være jamaikansk i noen settinger, og helt annerledes i andre. Det kan høres veldig positivt ut å kunne velge hvilken del av identiteten man skal spille ut i ulike settinger. For middelklassen i Vesten er det å kunne velge om de vil spise indisk eller italiensk, om de vil gå med klær som kalles ”etniske” noe positivt. Man kan alltid velge å være annerledes, men man kan også velge ikke å være det. De som blir konstruert som annerledes, som jamaikanerne, kan ikke velge om de vil være annerledes og ”etnisk”. En slik hybriditet er derfor ikke noe positivt for dem. De blir fastsatt i en evig ”annethet”. Flere jeg møtte fortalte at de ikke kunne bli sett på som britiske selv om de var født der fordi de har mørkere hud enn andre. Sarah, som hadde foreldre fra St Lucia og Jamaica, syntes også det var litt leit at folk med en gang tenker at hun ikke er fra Storbritannia. Hun sa at ”når jeg går nedover gata tenker de ikke, der går det en britisk jente, nei, de lurere på hvor denne jenta er fra, om hun er fra Karibia eller fra Afrika”. Selv om hun er født i England og har bodd der hele sitt liv vil hun likevel alltid være annerledes i møte med briter.

Det samme kom også fram da jeg var med Karen på frokost i kirka rett etter at jeg kom til London. Det var ei kvinne der som fortalte at hun hadde en mor fra Jamaica og en far fra et annet karibisk land, men at hun var født i Storbritannia. Jeg var på utkikk etter kvinner som så på seg selv som jamaikanere, så selv om jeg ikke regnet med at hun gjorde det spurte jeg henne om hun så på seg selv som jamaikaner. Hun reagerte sterkt på spørsmålet, stemmen hennes ble høyere og hun snakket litt fortere. Hun svarte bestemt at hun er født i England og at hun derfor er britisk. Det var tydelig at hun var lei av folk tror hun er fra et annet sted bare fordi hun er svart og har foreldre som er fra andre land. Hun sa også at hun aldri kan bli sett på som britisk

fordi hun er svart. På grunn av hudfargen hennes blir hun plassert i kategorien ”Black Caribbean”. De andre som var der ga uttrykk for at de var helt enige, og de virket også oppgitte over at svarte aldri kan bli briter. De blir ikke sett på som briter på grunn av hudfargen deres selv om en del av dem er født der. De blir representert som ”de andre”.

“In Britain ’black’ has invariably represented the ’other’: a loaded metaphor of both refused recognition and the sought-after difference embodied in the sounds and styles of Afro-American, Afro-Caribbean and Afro-Hispanic urban cultures” (Chambers 1990: 74).

Mike Phillips har skrevet en biografi om ”Black Britain”. I denne skriver han om hvordan han stadig får følelsen av ikke å høre hjemme i Storbritannia. Han forteller blant annet om en episode hvor sønnen hans hadde gått ut for å gjøre noen ærend tidlig en morgen. Like etterpå hadde dørklokka ringt, og det stod en politimann sammen med sønnen hans. Politiet hadde stoppet ham noen meter unna der han bodde og insisterte på å sjekke at guttungen faktisk bodde i det huset han akkurat hadde kommet ut fra. Da han hadde fått bekreftelse på at gutten faktisk var hans sønn spurte han Phillips om hvor lenge han hadde bodd der (Phillips 2001: 163). Phillips hadde kommet til Storbritannia da han var en ung gutt og hadde bodd der i noen tiår. Sønnen var født og oppvokst der. På grunn av hudfargen sin ble de behandlet som om de ikke hører hjemme der.

Fanon minner oss på at man ikke kan gjøre noe med hudfargen sin selv om meningsinnholdet er sosialt og diskursivt. Derfor er ikke bildet av ”black skin/white mask” en hybriditet, men en ”violated authenticity” (Loomba 1998: 177). De hører ikke hjemme der de er født og oppvokst, men de hører heller ikke hjemme der foreldrene deres er født.

Det er en frustrerende situasjon å hele tida skulle være ”den andre” og ikke høre hjemme noe sted. Loomba skriver at en måte å takle denne situasjonen på er å ta på seg en hvit maske for å prøve å få denne svartheten til å forsvinne. Trisha er et eksempel på en som tar på seg en hvit maske. Hun har i likhet med Dawn fortalt at

folk hun møter ikke synes hun virker jamaikansk. Trisha har gått inn for å bli oppfattet som britisk. Hun har jobbet mye med aksenten for at den skal høres mest mulig britisk ut. Hun tar det som et komplement å bli tatt for å være britisk eller å ha bodd der lenge. En kveld hun hadde snakket på telefonen med ei nigeriansk venninne var hun meget lystig etterpå. Venninna hadde sagt at hun hørtes så britisk ut. Det var tydelig at hun syntes det var gøy at noen syntes hun kunne bli tatt for å være britisk. Dette sa hun selv også. Hun snakker engelsk med en så bra britisk aksent at folk går ut fra at hun er født der eller at hun i alle fall har bodd der i mange, mange år. Samtidig er hun veldig stolt av å være jamaikansk. Hun snakket for eksempel alltid positivt om Jamaica. Etter å ha møtt Sarah fortalte jeg Trisha at hun så på seg selv som litt mer st lucisk enn jamaikansk. Dette reagerte Trisha litt negativt på. Hun syntes at hun burde ”velge” å være jamaikansk og ga, noe overdrevet, uttrykk for at hun ikke hadde forståelse for at hun hadde valgt noe annet.

Søke andre miljøer

En annen måte man kan takle denne situasjonen på er å unngå miljøer hvor man må være ”den andre”. Dawn er et godt eksempel på det. Selv om folk hun møter ikke tror hun er jamaikansk fordi hun ikke snakker patwa gjør hun så godt hun kan for å holde på dialekten sin og ikke bli påvirket av hvordan britene snakker. Venninna hennes fra Luxembourg sa til meg at ”jeg er den eneste hvite venninna Dawn har”. Hun omgir seg med andre ord mest med andre svarte, både fra Karibia og fra Afrika. Kjæresten hennes er fra Nigeria og det virker som om hun orienterer seg mer og mer mot hans ”verden”. Hun har fortalt at han har lært henne å lage flere nigerianske retter, så nå lager hun mer nigeriansk mat enn jamaikansk.

De fleste informantene mine i London så ut til å søke miljøer der de slapp å være ”den andre”. De fleste hadde stort sett bare venner fra Karibia eller Afrika. Flere ga uttrykk for at de hadde mye til felles med andre svarte mennesker. Trisha fortalte for eksempel om hvordan ”svarte fester” er. Det er alltid masse mat og mer enn nok

drikke til alle. Det må være så mye at gjestene får med seg mat hjem og av og til er det så mye drikke at gjestene også får med seg en flaske whisky hjem.

Da jeg snakka med Dionne, som hadde foreldre fra Jamaica og Trinidad, fikk jeg inntrykk at også hun følte at det var et sterkt fellesskap mellom svarte på måten hun snakket. Jeg spurte om jeg hadde oppfattet riktig, noe hun bekreftet. Hun forklarte at det har med hva slags mat de spiser, hvilke steder de går på, selve mentaliteten har de felles. "It's in the culture", sa hun. Sarah forklarte hva det vil si å være en svart kvinne uten at jeg hadde spurt om det. Hun sa at de er sterke, omsorgsfulle ("nurturing"), kjærlige ("loving") og de er forsørgere ("a provider for children"). Dette viser at hun mener at svarte har noe til felles. De søker et annet miljø fordi de vil slippe unna annerledesheten. Etersom de føler et fellesskap med svarte blir det naturlig for dem å søke seg til andre svarte.

Selv om de fleste foretrakk å søke seg bort fra miljøer hvor de blir konstruert som "den andre" varierte det i hvor stor grad de søkte seg til andre miljøer. Trisha legger vekt på å framstå som britisk i noen situasjoner, som i jobbintervjuer eller når hun skal ha kontakt med representanter fra barnevernet eller andre saksbehandlere. Samtidig søker også hun miljøer hvor hun kan slippe å være "den andre". Trisha har en del bekjente og venner som hun enten har blitt kjent med i forbindelse med jobb eller på gata. Mange av dem er nigerianere. Hun har, som nevnt tidligere, også en nigeriansk kjæreste.

Mange av mine jamaikanske informanter hadde nigerianske kjæresten eller menn. Etniske grupper har nesten alltid en ideologi som oppfordrer til endogami, selv om det varierer veldig hvor viktig dette er i praksis (Eriksen 2002: 13). Hvordan forklarer disse jamaikanske kvinnene det selv at de ikke er sammen med jamaikanske menn?

Flere fortalte at de ikke ville være sammen med en jamaikansk mann. Dawn var en av de som sa at det. "De som er i London er bare tapere, de vil ikke jobbe. Det er de verste jamaikanske mennene som kommer til England", mener hun. Hun fortalte også at nigerianske menn behandler kvinner bedre. Da jeg fortalte Sheldon at det var

mange som hadde sagt at de ikke ville være sammen med en jamaikansk mann i England, sa han at ”det er ikke nok jamaikanske menn til alle”. Hans forklaring på at disse jentene hadde nigerianske kjæresten var at det er så få jamaikanske menn i forhold til jamaikanske kvinner. Han mente at årsaken til at Dawn ikke hadde en jamaikansk kjæreste ikke var at hun mente at jamaikanske menn i England er dårlige, men at hun ikke kunne få seg en jamaikansk mann. Han er en jamaikansk mann i London selv, og kan nok ha følt seg truffet av beskrivelsen. Venninna til Karen, som er gift med en nigeriansk mann, sa også det samme om nigerianske menn i forhold til jamaikanske; ”they treat you good”. Hun fortalte at han alltid forsøkte å få henne til å føle seg bra og å le.

Jeg fortalte også Trisha hva jeg hadde hørt fra andre kvinner om hva de synes om jamaikanske menn i England. Hun var helt enig, og sa at ”de går på trygd og vil at kjæresten skal forsørge dem”. Dette er altså hvordan noen av informantene mine forklarte det at de hadde nigeriansk kjæreste og at det var så mange jamaikanske kvinner som også hadde det. Mye av forklaringen ligger nok heller i at jamaikanere og nigerianere omgås hverandre mye. Da er det ikke så rart om noen av dem utvikler forholdet til å bli noe mer. Flere uttrykte også på forskjellige måter at nigerianere og jamaikanere har mye til felles i hvordan de ser på ting. Som jeg nevnte i kapittel to brukte Trisha noe hun hadde hørt fra den nigerianske venninna si som enda en grunn til hvorfor det er bra å sende barna sine til hjemlandet for en stund. Hun hadde sagt at det var bra for immunforsvaret, og det var Trisha veldig enig i. Alt i Storbritannia skulle være så reint og sterilt at man trenger å bli utsatt for litt bakterier. Kjæresten hennes ble, som nevnt, sendt til Nigeria for å gå i barnehagen slik at han kunne styrke immunforsvaret sitt. De andre søsknene hans hadde også blitt sendt dit for å bo med besteforeldrene sine da de var små. Hun så for seg at hun og kjæresten kom til å ha barn sammen etter hvert, og da kommer de til å sende dem enten til Nigeria eller til Jamaica. Det er ikke så viktig hvor, sa hun. Her ser vi at det er noe jamaikanere og nigerianere har til felles. De søker til et miljø hvor de tenker at de kan slippe å være annerledes, hvor de kan føle seg hele og hjemme. Muligens finner de ikke det de søker etter blant nigerianere heller. Som vi så i kapittel to vil de fleste av

informantene mine flytte til(bake til) Karibia etter hvert. Dette kan tolkes som et uttrykk for at de ikke finner det de søker etter i England heller.

Det blir konstruert et bilde av jamaikanske kvinner som vulgære, høylytte og utfordrende kledd og skumle å nærme seg, både av andre og av jamaikanere selv. Dette ble av jamaikanerne selv alltid framstilt som ”den andre jamaikanske kvinnen”, og det var ikke en femininitet de identifiserte seg med. Dette viser at produksjonen av ”annethet” er så effektiv at ”de andre” selv produserer denne ”annetheten”. De kan ikke bli briter selv om mange av dem er født der, selv om noen av dem forsøker å unnsnippe denne ”annetheten” ved å sette på seg en hvit maske, og å forsøke så godt de kan å bli oppfattet som britisk. De fleste får ikke dette til, i alle fall ikke i så mange situasjoner, og søker derfor andre miljøer hvor de slipper å være annerledes. Dette viser seg i at så mange av mine informanter søker til nigerianere. At de heller ikke her finner det de søker etter kan være en underliggende forklaring på at så mange ønsker å reise tilbake til Karibia.

Avslutning

Det nasjonale mottoet på Jamaica er “out of many, one people”. De har kommet til øya fra mange land, størsteparten ufrivillig og fra land i Afrika. På Jamaica forstod de at de ikke hører til der, de ble konstruert som ”de andre” av kolonistene. De fleste av etterkommerne har aldri vært i Afrika, de er født og oppvokst på Jamaica, men de føler seg likevel ikke hjemme. Det britiske og hvite ble konstruert som det som er bra, det man må prøve å oppnå. De kan aldri klare det fullt og helt, men det ligger der som et prinsipp som de i varierende grad forsøker å leve opp til. For noen er disse verdiene viktigere enn for andre. Samtidig finnes det andre og motstridende forventninger og verdier i forhold til hvordan en skal oppføre seg. De blir med andre ord dradd i flere retninger, noe som kan føre til at man får en følelse av at man er delt. Dette gjelder også i forhold mellom menn og kvinner. Kvinner forsøker generelt mer enn menn å oppnå *respectability*. Dette er med på å produsere en mistillit mellom kjønnene fordi de har verdier som ikke går sammen. Det finnes også mange motstridende verdier i forhold til hvordan kjønnsrelasjonene skal være. Det kan variere fra situasjon til situasjon hvilke verdier som blir uttrykt samtidig som det varierer fra person til person hvor viktige disse verdiene er for vedkommende. Det finnes blant annet motstridende verdier i forhold til om man skal blande penger og seksuelle forhold. Noen mener at det er mannens plikt å gi penger til kjæresten sin, mens andre synes det er forkastelig å blande sammen sex og penger. Noen er avhengig av inntekten de kan få fra mannen fordi de ikke jobber selv eller tjener veldig lite. I og med at giftemål ikke er så utbredt og det er en relativt kort levetid på mange forhold blir det nødvendig for noen å ha flere menn eller barn med flere menn for å sikre inntekt i tilfelle en skulle falle bort. Dette inngår også i denne produksjonen av ”de andre” (jamaikanerne) som promiskuøse og umoralske. Man vet ikke hvordan dette utviklet seg historisk. Det kan ha vært en motstand mot det koloniale, men det kan også ha vært en påvirkning fra kolonimakten. Det finnes imidlertid krefter i dag som ønsker å konstruere dette som en del av kolonien som britene forsøkte å gjøre noe med og dermed konstruere ”de andre” som vulgære, umoralske og promiskuøse.

Det at man blir konstruert som annerledes, at man ikke hører hjemme, kan være en del av den underliggende forklaringen på at så mange jamaikanere migrerer.

Informantene mine hadde veldig varierte grunner for å reise fra landet. Om det var snakk om å føle seg trygg, skaffe seg utdanning eller jobb var migrasjon svaret. Både søken etter *respectability* og den spontaniteten og fleksibiliteten som de, i større eller mindre grad, er forventet å vise, kan spille en rolle i beslutningen å migrere. Det kan også det faktum at det er så mange som har gjort det før dem. Det som ligger under kan være at de ønsker å dra til et sted hvor de kan føle seg hele, at de slipper å føle seg dradd i flere retninger. Det finnes flere jamaikanere ellers i verden enn det gjør på Jamaica, og en million har emigrert bare i løpet av de siste tiåra. Kanskje er de på leting etter et sted hvor de kan være seg selv? Hvor de kan slippe å være "de andre".

Men finner de det i England? Det som skjer der er at de fortsetter å bli konstruert som "de andre". Denne produksjonen av "annethet" er så kraftig at de selv også produserer denne "annetheten", bare i form av en skygge av dem selv. Samtidig som de konstruerer et bilde av den jamaikanske kvinnen som vulgær, i form av den ekstreme patwaen hun snakker så høylytt på, de korte skjørtene hun går med og de fargerike parykkene hun har på seg, forsøker de å distansere seg fra henne. Hun er en del av dem, men hun er en skygge. Mange føler at de ikke kan bli sett på som briter selv om de er født og oppvokst i Storbritannia og ikke har noe annet hjemland. Noen av de som har kommet dit som voksne forsøker å bli oppfattet som briter, blant annet gjennom å lære seg en britisk dialekt. De fleste klarer likevel ikke helt å bli sett på som briter, mye på grunn av hudfargen. En løsning blir da å søke andre miljøer hvor en slipper å være "den andre". Mange av mine informanter valgte denne løsningen. De søkte hovedsakelig til nigerianere. Kanskje finner de ikke det de leter etter blant dem heller. De aller fleste av informantene mine, også de som hadde var født i Storbritannia, uttrykte et ønske om å dra til Karibia for å bo der. Dette er muligens et uttrykk for at de ikke finner det de søker i Storbritannia heller.

Kildeliste

- Austin-Broos, Diane J. (1997): *Jamaica genesis: religion and the politics of moral orders*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bennet, Louise (1966): *Jamaica Labrish*. Kingston: Sangster's Book Stores Ltd.
- Besson, Jean (1998): «Changing Perceptions of Gender in the Caribbean Region: The Case of the Jamaican Peasantry». *Caribbean Portraits. Essays on Gender Ideologies and Identities*. Christine Barrow (red). Kingston: Ian Randle Publishers.
- Bondevik, Hilde og Rustad, Linda (2006): «Feministisk vitenskapskritikk og feministisk vitenskapsteori». *Kjønnforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red). Oslo: Universitetsforlaget.
- Butler, Judith (1999): *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Castles, Stephen og Miller, Mark J. (1993): *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*: MacMillan Press Ltd 1993.
- Chambers, Iain (1990): *Border dialogues: journeys in postmodernity*. London: Routledge.
- Chevannes, Barry (1994): *Rastafari: roots and ideology*. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press.
- Eriksen, Thomas Hylland (1996): «Karibia». *Fjern og nær: Sosialantropologiske perspektiver på verdens samfunn og kulturer*. Signe Howell og Marit Melhuus (red). Gjøvik: Gyldendal Norsk Forlag.
- Eriksen, Thomas Hylland (2002): *Globalisation: studies in anthropology*. London: Pluto Press.
- Fanon, Frantz (1986): *Black skin, white masks*. London: Pluto Press.
- Foner, Nancy (1978): *Jamaica farewell: Jamaican migrants in London*. London.
- Fonseca, Claudia (1986): "Orphanages, Foundlings, and Foster Mothers: The system of Child Circulation in a Brazilian Squatter Settlement." *Anthropological Quarterly* 59: 15-27.

- Freeman, Carla (2002): «Mobility, rootedness, and the Caribbean higgler: Production, consumption and transnational livelihoods». *Mobile livelihoods: Making a living in the world*. Karen Fog Olwig og Ninna Nyberg Sørensen (red). New York: Routledge.
- Frøystad, Kathinka (2003): «Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge». *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*. Marianne Rugkåsa og Kari Trædal Thorsen: Gyldendal Norsk Forlag.
- Fuglerud, Øivind (2001): *Migrasjonsforståelse: flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Universitetsforl.
- Hall, Stuart (2001): «The spectacle of the "Other"». *Discourse Theory and Practice. A Reader*. Margart et al Wetherell: Sage Publications Ltd.
- Leo-Rhynie, Elsa A. (1998): «Socialisation and the Development of Gender Identity: Theoretical Formulations and Caribbean Research». *Caribbean Portraits. Essays on Gender Ideologies and Identities*. Christine Barrow (red). Kingston: Ian Randle Publishers.
- Levitt, Peggy (2001): *The transnational villagers*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Loomba, Ania (1998): *Colonialism/postcolonialism*. London: Routledge.
- Macionis, John og Plummer, Ken (2002): «Racism, Ethnicities and Migration». *Sociology. A Global Introduction* (red). Harlow, London, New York, Reading, San Fransisco, Toronto, Don Mills, Sydney, Tokyo, Singapore, Hong Kong, Seoul, Taipei, Cape Town, Madrid, Mexico City, Amsterdam, Munich, Paris, Milan: Pearson Education Limited.
- Miller, Daniel (1994): *Modernity: an ethnographic approach : dualism and mass consumption in Trinidad*. Oxford: Berg.
- Nielsen, Harriet Bjerrum (2006): «Kjønn og identitet». *Kjønnforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red). Oslo: Universitetsforlaget.
- Olwig, Karen Fog (2002): «Mobility and identity in a Caribbean family». *Mobile livelihoods: Making a living in the world*. Karen Fog Olwig og Ninna Nyberg Sørensen (red). New York: Routledge.
- Olwig, Karen Fog (2003): «Global Places and Place-Identities - Lessons from Caribbean Research». *Globalisation. Studies in Anthropology*. Thomas Hylland Eriksen (red). London, Sterling, Virginia: Pluto Press.

-
- Phillips, Mike (2001): *London Crossings. A Biography of Black Britain*. London og New York: Continuum.
- Rassool, Naz (1997): «Fractured or Flexible Identities? Life Histories of Black Diasporic Women in Britain.». *Black British Feminism: a reader*. Heidi Safia Mirza (red). London: Routledge.
- Read, Michael (2006): *Jamaica*. Hong Kong: Lonely Planet Publications Pty Ltd.
- Sobo, Elisa Janine (1993): *One blood: the Jamaican body*. Albany, N.Y.: State University of New York Press.
- Solbrække, Kari Nyheim og Aarseth, Helene (2006): «Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn». *Kjønnforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red). Oslo: Universitetsforlaget.
- Stafford, Charles (2002): «Education». *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. Alan Barnard og Jonathan Spencer (red). London og New York: Routledge.
- Thomas-Hope, Elizabeth (2002): «Transnational livelihoods and identities in return migration to the Caribbean». *Work and Migration, Life and livelihoods in a globalizing world*. Ninna Nyberg Sørensen og Karen Fog Olwig (red). London og New York: Routledge
- Walle, Thomas Michael (2006): «Kjønn og etnisitet». *Kjønnforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red). Oslo: Universitetsforlaget.
- Wilson, Peter J. (1973): *Crab antics: the social anthropology of English-speaking Negro societies of the Caribbean*. New Haven: Yale University Press.

Elektroniske referanser

<http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica#Emigration>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Remittances>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica>

http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaican_Creole

<http://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica#Emigration>

<http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20051113/lead/lead2.html>

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:2069førti39~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>

<http://statinja.com/stats.html#3>

http://pioj.gov.jm/statistics/statis_gdpi.stm

<http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20051113/lead/lead2.html>

<http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20060105/lead/lead5.html>

<http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20060105/lead/lead5.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Nations

<http://www.jamaica-gleaner.com/gleaner/20060416/focus/focus3.html>